

FÖRBUNDET
FINLANDS SVENSKA
SYNSKADADE

SERVICEGUIDE FÖR SYNSKADADE 2014

Hjälper dig att självständigt söka tjänster

SERVICEGUIDE FÖR SYNSKADADE 2014

Det finska originalets titel: Näkövammaisen palveluopas 2014

Redaktörer: Ansvarig distriktssekreterare Vuokko Jantunen,
distriktssekreterare Olli-Pekka Rättäri och socialskyddschef Virpi Peltomaa

Näkövammaisten Keskusliitto ry - Synskadades Centralförbund r.f. 2014
PB 30, 00030 IIRIS
tfn 09 396 041
fax 09 3960 4345
Internet: www.nkl.fi

Översättning av serviceguiden 2014: Paulina Hannus
Bearbetning för finlandssvenska förhållanden: Cecilia Weckman
Pärmbild: Cecilia Weckman

Förbundet Finlands Svenska Synskadade r.f. (FSS) 2014
tfn 09 6962 300
Internet: www.fss.fi

Den här svenska utgåvan finns att få i punktskrift, i storstil samt som inläst version.
Den kan kostnadsfritt beställas från FSS.

Tryck: Oy Arkmedia Ab, Vasa 2014

SERVICEGUIDEN

– ETT STÖD NÄR DU SJÄLVSTÄNDIGT SKA SÖKA TJÄNSTER

Till guidens användare

I den här Serviceguiden har vi samlat grundläggande information om socialskyddet samt service- och stödformer som är nära anknutna till detta. Förbundet Finlands Svenska Synskadade och Synskadades Centralförbund kan utan kostnad bistå med sakkunnig hjälp vid ansökningen av dessa stöd- och serviceformer. Rehabiliteringsrådgivarna ger råd åt alla synskadade och deras anhöriga när det gäller att söka tjänster och stödformer. Deras kontaktuppgifter hittar du i slutet av serviceguiden. I guiden hittar du också kontaktuppgifter till centralsjukhusens rehabiliteringshandledare för synskadade. Av dem får du information om bl.a. hjälpmedel, rehabilitering och andra tjänster.

I serviceguiden hittar du uppgifter om de lokala synskadeföreningarna. Föreningarna erbjuder synskadade möjlighet till verksamhet på det lokala planet, bl.a. när det gäller att få kamratstöd, information samt att utöva hobby- och rekreationsverksamhet.

Vi tar gärna emot respons på hur vi kunde utveckla Serviceguiden.

Kontaktuppgifter: vuokko.jantunen@nkl.fi, tfn 05 451 4126,
virpi.peltomaa@nkl.fi, tfn 09 3960 4660 och op.rattari@nkl.fi, tfn 03 223 0893.

3.2.2014 Vuokko Jantunen, Virpi Peltomaa och Olli-Pekka Rättäri

Vem är synskadad?

Som synskadad definieras en person vars synskärpa på det bättre ögat, efter att den korrigerats med glasögon, är svagare än 0,3. En person klassificeras som blind om synskärpan på det bättre ögat, efter att den korrigerats med glasögon, är svagare än 0,05 eller om synfältet har krympt i diameter under 20 grader, eller om den funktionella synen av någon annan orsak har försvagats på motsvarande sätt. Den officiella diagnosen för en synskada fastställs alltid av en ögonläkare. Definitionen grundar sig på Världshälsoorganisationen WHO:s klassificering, där man bl.a. beaktar synskärpan och brister i synfältet.

En synskadad mänska kan vara svagsynt eller blind. Som synskadad klassificeras inte en person, vars synförmåga med hjälp av glasögon kan återställas till det normala eller vars ena öga har normal syn.

På grund av försämrade synförmåga har de synskadade märkbara svårigheter att uträtta sina dagliga sysslor. Hur besvärlig synskadan är beror bl.a. på i vilken ålder synskadan uppstod, hur länge den har varat och på personens psykiska förmåga att anpassa sig och tillägna sig nya saker. Också de synskadades livsstil, de krav som deras uppgifter ställer på synförmågan och miljöfaktorer inverkar på hur besvärande synskadan är i deras liv.

Hur man definierar en funktionsnedsättning beror på samhällets värderingar och på de krav som samfundet ställer på sina medlemmar. Gränsen för en synskada är beroende av hurdan synförmåga samhället förutsätter av sina medlemmar. Till exempel i takt med att olika slag av visuella skyltar och automater ökar, ökar också synskadan, eftersom alla inte kan ta emot visuell information, vilket gör att de har svårt att använda automater.

Exakta uppgifter om antalet synskadade i Finland saknas tills vidare. Men man antar att det i Finland finns åtminstone 80 000 synskadade, alltså 1,5 % av befolkningen. Enligt de uppgifter om åldersfördelning som kommit till Synskaderegistret uppskattar man att nästan 70 000 av 80 000 synskadade är äldre personer, 10 000 i arbetsför ålder och 1 000–1 500 personer under 18 år gamla.

När det gäller äldre personers synskada är det inte fråga om de sedvanliga försämringarna av funktionsförmågan som åldrandet medför. Blindhet är aldrig ett normalt tillstånd för en mänska, utan också för äldre personer är det alltid frågan om ett funktionshinder. Endast en bråkdel av äldre människor blir synskadade. Till exempel är degeneration av ögonbotten (makula degeneration) en sjukdom som också kan drabba unga personer. Likaså förekommer starr hos människor i alla åldrar.

Synskaderegistret erbjuder information om synskada

Synskaderegistret är ett riksomfattande personregister som är underordnat Institutet för hälsa och välfärd (THL) och upprätthålls av Synskadades Centralförbund. Enligt lagen är myndigheterna inom hälsovården skyldiga att anmäla varje person med en varaktig synskada till registret.

Med hjälp av de insamlade uppgifterna följer man med förekomsten av synskada i vårt land. De statistiska uppgifterna står avgiftsfritt till allas förfogande. Mera information får du på adressen www.nkl.fi/nvrek.

INNEHÅLL

1 Klient inom social- och hälsovården.....	8
1.1 Myndigheterna har skyldighet att ge råd.....	8
1.2 Tolkning och översättning.....	8
1.3 Klient inom socialvården.....	8
1.3.1 Bedömning av servicebehovet.....	8
1.3.2 De individuella behoven bör beaktas i serviceplanen.....	9
1.3.3 Socialombudsmannen ger råd.....	9
1.4 Att ansöka om en tjänst eller förmån.....	10
1.5 Beslutet bör delges skriftligt.....	10
1.6 Patient inom hälsovården.....	10
1.6.1 Om patientens rättigheter.....	10
1.6.2 Patientombudsmannen.....	10
1.6.3 Att komma i åtnjutande av icke brådskande vård.....	11
1.7 Intressebevakningsfullmakt och vårdtestamente.....	11
1.8 Hemkommunen.....	12
2 Att bo och klara sig självständigt.....	13
2.1 Tjänsterna för funktionshindrade främjar jämställdhet.....	13
2.2 Subjektiva rättigheter enligt handikappservicelagen.....	14
2.2.1 Färdtjänst för gravt funktionshindrade.....	14
2.2.2 Personlig assistans.....	14
2.2.3 Serviceboende.....	15
2.2.4 Ändringsarbeten i bostaden samt utrustning och anordningar som hör till bostaden.....	16
2.2.5 Dagverksamhet.....	16
2.3 Anslagsbundna tjänster enligt handikappservicelagen.....	16
2.3.1 Rehabiliteringshandledning och anpassningsträning.....	16
2.3.2 Redskap, maskiner och utrustning.....	16
2.3.3 Extra kostnader för kläder och specialdiät.....	17
2.4 Tolkningstjänster kan ansökas från FPA.....	17
2.5 Tjänster som ges hemma.....	17
2.5.1 Kommunal hemservice.....	17
2.5.2 Kommunal hemsjukvård.....	18
2.5.3 Avgifter som uppbärs för service som ges hemma.....	18
2.6 Äldreservicelagen garanterar kvalitativa tjänster.....	18
2.7 Stöd för närståendevård.....	19
2.8 Servicesedeln ökar valmöjligheterna.....	19
2.9 Understöd för reparation av bostäder.....	19
3 Rehabilitering när synen blir svagare.....	20
3.1 Vad är rehabilitering?.....	20
3.2 Hur ansöker man om rehabilitering?.....	21

3.3 Utkomst under rehabiliteringstiden	22
3.3.1 FPA:s rehabiliteringspenning	22
3.3.2 Rehabiliteringspenning för ungdomar i åldern 16-19 år	23
3.3.3 Rehabiliteringspenning från arbetspensionsanstalterna	23
3.3.4 FPA ersätter resor för rehabilitering	24

4 Hjälpmedel..... 24

5 Ekonomiska stöd 27

5.1 Handikappbidrag för personer under 16 år	27
5.2 Handikappbidrag för personer över 16 år	27
5.3 Vårdbidrag för pensionstagare	29
5.4 Sjukdagpenningen ersätter inkomstbortfall.....	30
5.5 Ersättningar för läkemedelskostnader	31
5.6 Självrisken för resor inom hälsovården är 14,25 euro	31
5.7 Kostnadstaket inom hälsovården	32
5.8 Beskattningen	33
5.8.1 Avdrag på grund av nedsatt skattebetalningsförmåga	33
5.8.2 Invalidavdrag	33
5.8.3 Hushållsavdrag	34
5.8.4 De moms fria socialtjänsterna	34
5.8.5 Ledarhunden kan avdras som kostnader för anskaffande av inkomster	35
5.9 Allmänt bostadsbidrag	35
5.10 Bostadsbidrag för pensionstagare.....	35
5.11 Utkomststöd, sociala krediter, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning	35

6 Pensionsskyddet..... 36

6.1 Pensionssystemet.....	36
6.2 Folkpension för personer bosatta i Finland	37
6.3 Arbetspension enligt arbetets varaktighet och förvärvsinkomster	37
6.4 Invalidpension	37
6.5 Pension på grund av blindhet	38
6.6 Pensionstagarens rätt till förvärvsinkomster och att lämna pensionen vilande	38
6.7 Garantipension.....	38

7 Varifrån kan man få stöd i arbetslivet? 39

8 Tjänster som underlättar vardagen..... 40

8.1 Undervisning i punktskrift.....	40
8.2 Mobilityhandledning	41
8.3 Frivilligverksamhet.....	41
8.4 Inläsningstjänst.....	41
8.5 Biblioteks- och tidningstjänster	42
8.6 Elektroniska publikationer	42

9 Stöd vid användningen av bil	42
9.1 Ekonomiskt stöd vid inköp av bil.....	42
9.2 Parkeringstillstånd för funktionshindrade personer	42
9.3 Återbäring av bils katt	43
9.4 Lättnad av bils katt	44
9.5 Befrielse från grundskatt på fordonsskatt	44
9.6 Invalidrabatt i trafikförsäkringen	45
9.7 Dispens angående körkort och rätt att köra bil.....	45
10 Rabatter på olika färdmedel	45
10.1 Tågresor.....	45
10.2 Flygresor i hemlandet.....	46
10.3 Bussresor.....	46
10.4 Resor i lokaltrafiken	47
11 Assistanstjänster på stationer och i båttrafiken.....	47
11.1 Järnvägsstationer	47
11.2 Flygfält	47
11.3 Båtterminaler och båtresor.....	47
11.4 Busstationer	48
12 Synskadekort	48
13 Om du inte är nöjd med det beslut som du får	48
13.1 Myndigheterna kan själva ändra det beslut som de har fattat.....	48
13.2 Delgivande av beslut och besväransvisning	49
13.3 Hur bör jag formulera en besvärsskrift?.....	49
13.4 Behandling av besväret.....	49
13.5 Att överklaga beslut fattade av kommunens socialväsande	49
13.6 Att besvära sig inom hälsovården samt om patientskador	50
13.7 Att överklaga FPA:s beslut.....	51
13.8 Att överklaga beslut fattade av arbetspensionsanstalterna.....	51
13.9 Att överklaga beslut fattade av olycksfalls- och trafikförsäkringsbolagen	51
14 Anmärkning och klagan inom social- och hälsovården	52
15 Kontaktuppgifter	53
15.1 FSS distriktsföreningar.....	53
15.2 Centralsjukhusens rehabiliteringshandledare	54
15.3 FPA:s svenska servicenummer.....	54
15.4 Nyttiga Internet-länkar	55

1 Klient inom social- och hälsovården

1.1 Myndigheterna har skyldighet att ge råd

(Förvaltningslag, lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet)

Myndigheterna bör avgiftsfritt ge råd åt sina klienter i ärenden som berör deras verksamhetsområde. Om ärendet inte hör till ifrågasvarande myndigheters verksamhetsområde bör klienterna hänvisas att kontakta rätt aktör. Klienterna bör bemötas jämlikt, korrekt och opartiskt. Myndigheternas språkbruk bör vara sakligt och begripligt.

Klienterna har rätt att få information om alla dokument som innehas av myndigheterna och gäller dem själva. Uppgifter om dokumentens innehåll bör i regel ges i den form klienterna begär dem, till exempel muntligt eller genom att ge ut dokumenten för påseende eller kopiering.

Myndigheternas bemötande av och skyldighet att ge råd åt sina klienter regleras i förvaltningslagen. Det som förordnas om i förvaltningslagen gäller när klienterna utträttat sina ärenden hos myndigheter i kommunerna, staten och FPA samt hos aktörer som har hand om lagstadgade arbetspensions-, olycksfalls- och patientskadeförsäkringar.

1.2 Tolkning och översättning

(Förvaltningslag, integrationslag, utlänningslag),

Myndigheterna är skyldiga att ordna med tolkning eller översättning om en person på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan bli förstådd eller inte behärskar finska eller svenska. Denna skyldighet gäller endast förvaltningsärenden som blivit ak-

tuella på myndigheternas initiativ (till exempel en rättelse, ett krav på återbetalning och granskning). Men när det gäller sådana ärenden som klienten framlagt är myndigheterna däremot inte skyldiga att ordna med tolkning eller översättning. Myndigheterna kan också i andra fall ordna med tolkning och översättning för att reda ut ett ärende eller för att trygga den berörda klientens rättigheter. När det gäller förvaltnings- och besvärärenden enligt utlänningslagen (exempelvis förfarandet vid asylansökan) har den berörda klienten rätt att använda tolk.

1.3 Klient inom socialvården

1.3.1 Bedömning av servicebehovet

(Socialvårdslag, handikappservicelag, äldre servicelag)

I brådskande situationer och i fråga om äldre personer bör behovet av socialtjänster bedömas utan dröjsmål. I icke-brådskande situationer bör man börja utreda servicebehovet senast på den sjunde vardagen efter den dag då klienten har tagit kontakt. Detta gäller när det är fråga om:

- personer som får det högsta vårdbidraget från FPA eller
- funktionshindrade personer enligt handikappservicelagen.

I fråga om övriga personer har inga tidsfrister föreskrivits. En bedömning av servicebehovet kan begäras både av klienterna själva, av deras anhöriga, lagliga företrädare, av övriga personer eller av myndigheterna. Vanligen bedöms klientens rätt till hem- och boendeservice, tjänster inom anstaltsvården och handikappservice samt närståendevård. En bedömning av servicebehovet förutsätter ofta ett multiprofessionellt samarbete. På basis av utredningen bör man uppgöra en serviceplan åt klienten. Bedömningen av servicebehovet

och serviceplanen leder inte i sig till att tjänster beviljas, utan man måste ansöka om tjänsterna separat.

1.3.2 De individuella behoven bör beaktas i serviceplanen

(Socialvårdens klientlag, handikappservicelag, äldre Servicelag)

Med en serviceplan stöder man klienten att klara sig på egen hand. Representanter för socialvården bör utreda alla tänkbara alternativ för att stöda klientens situation. Utredningen av de olika servicealternativen sker naturligt i samband med att man utarbetar serviceplanen. En serviceplan bör alltid uppgöras, utom när det är fråga om tillfällig rådgivning eller om en sådan av andra orsaker är uppenbart onödig.

Serviceplanen utarbetas i samarbete med klienterna och vid behov deras anhöriga och/eller företrädare genom att respektera klienternas rätt att själva få bestämma. Äldreservicelagen och lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården betonar att man vid ordnandet av tjänster och stödåtgärder måste ta hänsyn till klientens intressen, önskemål, individuella behov och åsikter. Innan serviceplanen uppgörs, bör man på ett begripligt sätt informera klienterna om deras rättigheter och skyldigheter samt om de alternativ som står till buds för att stöda dem.

Innan serviceplanen uppgörs lönar det sig för klienten att skaffa nödvändiga läkarutlåtanden samt andra nödvändiga utredningar och dokument. Det är också skäl att fundera på var det är bäst att utarbeta serviceplanen: hemma hos klienten, på socialbyrån eller på någon annan plats. Det är också skäl att fundera på från vilka olika sektorer man behöver representanter vid utarbetandet av serviceplanen (till exempel från handikappservicen, hemtjänsten, hemvården, den övriga hälsovården,

rehabiliteringen, undervisningsväsendet och arbetsförvaltningen) och be att mötets sammanställare sköter om saken.

I serviceplanen bör man anteckna följande:

- de som utarbetat den
- ansvarsperson
- en beskrivning av klientens nuvarande situation (behov av service samt de tjänster och stödåtgärder som används just nu)
- en utredning över de tjänster och stödåtgärder som behövs samt en detaljerad plan över hur de ska genomföras (ordningssätt och mängd)
- serviceplanens bedömning och granskning, exempelvis efter en viss tid eller när klientens behov eller omständigheter förändras.

Om klienten behöver mycket service kan serviceplanen utarbetas under flera möten. Serviceplanen bör vid behov även passas ihop med andra motsvarande planer såsom rehabiliteringsplanen.

En serviceplan är inget beslut om ordnandet av tjänster eller stödåtgärder. Därför bör man vid uppgörandet av serviceplanen ge klienterna råd och handledning i hur de kan ansöka om de tjänster och stödåtgärder som upptas i serviceplanen. Man bör också informera klienterna om avgifterna för de tjänster och stödåtgärder som upptas i serviceplanen, hur stora avgifterna är och hur de är utformade. Man bör utgå från att de tjänster och stödåtgärder som upptas i serviceplanen även beviljas klienterna. Ansökan kan förkastas endast av särskilt motiverade orsaker.

1.3.3 Socialombudsmannen ger råd

(Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården)

Socialombudsmannen är en opartisk person, som ska trygga klienternas intressen och informera dem om deras rättigheter. Om kli-

enterna är missnöjda med den service eller det bemötande de får, kan de be att socialombudsmannen fungerar som medlare mellan klienter och myndigheter. Socialombudsmannen kan också hjälpa till att utarbeta en anmärkning i enlighet med klientlagen. Varje kommun bör utnämna en socialombudsman. Flera kommuner kan också utse en gemensam socialombudsman.

1.4 Att ansöka om en tjänst eller förmån

(Förvaltningslag)

Ansökan bör i regel göras skriftligt. Om myndigheterna samtycker till det kan ansökan också göras muntligt. I ansökan bör man motivera sina egna krav.

Enligt god förvaltningssed bör man få teknisk skrivhjälp med att fylla i ansökan. Myndigheterna bör på ansökningsblanketterna anteckna de uppgifter, krav och motiv som den sökande uppger. Sökanden bör försäkra sig om att uppgifterna i ansökan är rätt ifyllda.

1.5 Beslutet bör delges skriftligt

Myndigheterna bör behandla ansökan utan onödiga dröjsmål. På klientens begäran bör man göra en uppskattning av behandlingstiden och svara på förfrågningar om hur behandlingen framskrider.

På en skriftlig ansökan bör man alltid ge ett skriftligt beslut. Av beslutet bör det framgå vad den sökande är berättigad till eller hur ärendet i övrigt har avgjorts. Beslutet bör motiveras: man bör redogöra för de lagpunkter som tillämpats och för de faktorer, vilka ligger som grund för beslutet.

1.6 Patient inom hälsovården

1.6.1 Om patientens rättigheter

(Lag om patientens ställning och rättigheter)

Patienten har rätt till hälso- och sjukvård av god kvalitet. Patienterna bör bemötas utan att deras människovärde kränks och så att deras övertygelse och intimitet respekteras. I mån av möjlighet bör man i vården och bemötandet alltid beakta patienternas modersmål samt deras individuella behov och kultur. Vid genomförandet av hälso- och sjukvården bör man vid behov utarbeta en plan för undersökning, vård, medicinsk rehabilitering eller någon annan motsvarande plan.

Patienterna bör få en begriplig utredning över sitt hälsotillstånd, vårdens betydelse, över olika vårdalternativ och deras inverkan samt över övriga faktorer som är anknutna till deras vård. Om en sakkunnig inom hälsovården inte kan patientens språk eller om patienten inte kan bli förstörd på grund av ett syn- eller hörselskada eller talfel, bör man i mån av möjlighet ombesörja tolkning.

1.6.2 Patientombudsmannen

(Lag om patientens ställning och rättigheter, patientskadelag)

Till patientombudsmannens uppgifter hör att informera om och befrämja patienternas rättigheter. Patientombudsmannen bör hjälpa till att utarbeta en anmärkning, ifall patienten är missnöjd med sin hälso- eller sjukvård eller bemötandet i samband med vården. Varje enhet inom hälsovården bör utnämna en patientombudsman. Flera verksamhetsenheter kan också utse en gemensam patientombudsman.

1.6.3 Att komma i åtnjutande av icke brådskande vård

(Hälsovårdsdrag)

I fall av icke brådskande vård bör man få kontakt med hälsovårdscentralen under tjänstetid vardagar exempelvis per telefon. En sakkunnig inom hälsovården bör uppskatta behovet av vård senast den tredje vardagen efter den dag då kontakten tagits. Inom bashälsovården bör man få vård senast inom tre månader efter att behovet konstaterats. Denna maximtid kan överskridas med tre månader inom oral hälsovård och specialistsjukvård inom bashälsovården, ifall man av väl grundade orsaker kan uppskjuta vården utan att det innebär några risker för patientens hälsotillstånd.

Ifall bedömningen av vårdbehovet förutsätter en specialläkares bedömning eller undersökningar, bör dessa göras inom tre månader efter att remissen inkommit till sjukhuset. Den vård, som utgående från bedömningen konstaterats nödvändig, bör man få senast inom sex månader efter att vårdbehovet har uppskattats. För att trygga åtnjutandet av icke brådskande vård har man vid social- och hälsovårdsministeriet för varje specialenhet sammanställt enhetliga rekommendationer (Enhetliga grunder för icke brådskande vård, SHM:s rapport 2010:31). Brådskande vård bör man dock alltid få åtnjuta omedelbart.

Patienten kan välja sin hälsostation bland alla offentliga hälsovårdscentraler i Finland. Om patienterna vill använda sig av sin valmöjlighet, bör de göra en fritt formulerad skriftlig anmälan om detta både till den nya och till den gamla hälsostationen minst tre veckor före det första besöket. Man kan samtidigt bara välja en hälsostation, men ett nytt val kan göras tidigast ett år efter det föregående valet. Valmöjligheten gäller dock inte inom skol- och studenthälsovården eller den långvariga anstaltsvården. Om patienterna därtill regelbundet eller för en längre tid bor eller vistas

utanför sin hemkommun på grund av arbete, studier och fritid, eller för att en nära anhörig eller en annan närstående bor utanför hemkommunen eller av någon annan motsvarande orsak, kan de använda sig av hälsovårdscentralen i den ifrågavarande kommunen eller en verksamhetsenhet inom den kommunala specialistsjukvården för att genomföra vården i enlighet med sin vårdplan.

Den riksomfattande valmöjligheten omfattar också enheter inom specialistsjukvården. En enhet inom specialistsjukvården väljs i samförstånd med den läkare eller tandläkare som skriver remissen. Fr.o.m. början av år 2014 har patienten även kunnat söka vård i ett annat EU-land. Man ersätter endast sådan vård som ersätts i hemlandet. Ersättningen är lika stor som den ersättning patienten hade fått för motsvarande vård i hemlandet. Patienten betalar alltid först själv sina vårdkostnader till den som ger vården.

När det gäller resekostnader bör det påpekas att FPA endast ersätter resor till närmaste vårdanstalt inom den offentliga hälsovården där patienterna får den vård de faktiskt behöver. Se kapitel 5.6.

1.7 Intressebevakningsfullmakt och vårdtestamente

(Lag om intressebevakningsfullmakt, lag om patientens ställning och rättigheter)

Med en fullmakt för intressebevakning kan du på förhand ombesörja att någon annan i framtiden tar hand om dina ekonomiska och övriga ärenden, ifall du inte till exempel på grund av sjukdom själv kan sköta dem. Var och en kan själv bestämma vilka saker fullmakten ska omfatta. Den befullmäktigade kan exempelvis förvalta din egendom, sköta dina ekonomiska ärenden och se till att du får hälso- och sjukvård. Fullmakten för intressebevakning görs skriftligt. När fullmakten undertecknas bör två

ojäviga vittnen samtidigt vara närvarande och bevittna fullmakten med sin underskrift.

När man uppgör en fullmakt för intressebevakning, är det tillrådligt att man ber om juridisk hjälp från till exempel en rättshjälpsbyrå. Mera information får du också från magistraten. Tilläggsuppgifter och en modell på en fullmakt för intressebevakning finns på adressen oikeusministerio.fi/sv/index/julkaisut/Broschyrer/edunvalvontavaltuutus.html

När en person inte längre kan sköta sina ärenden till exempel på grund av sjukdom, ber den befullmäktigade att magistraten ska bestyrka fullmakten. Magistraten bevakar den befullmäktigades verksamhet särskilt när det gäller ekonomiska frågor.

Med ett vårdtestamente kan patienterna försäkra sig om att sjukvård ges i enlighet med deras egen övertygelse i situationer där man inte kan fråga dem om deras vilja, till exempel vid sjukdoms- eller olycksfall. Ytterligare uppgifter och en modell på ett vårdtestamente finns exempelvis på adressen <http://www.muistiliitto.fi/se/muistiliitto/intressebevakning>.

1.8 Hemkommunen

I ett långvarigt vårdförhållande som varar över ett år har personer som bor utanför sin hemkommun rätt att välja den egna hemkommunen. Rätten gäller personer som är intagna för anstaltsvård, familjevård eller bor med hjälp av boendeservice. Personer som är i behov av långvarig anstaltsvård, boendeservice eller familjevård kan också på eget initiativ flytta till en annan kommun. I detta fall uppskattas deras behov av service i den nya kommunen före flytten.

2 Att bo och klara sig självständigt

(Handikappservicelag och – förordning, lag om hemkommun)

2.1 Tjänsterna för funktionshindrade främjar jämställdhet

Syftet med kommunens handikappservice är att främja förutsättningarna för funktionshindrade personer att leva och fungera som jämställda medlemmar i samhället samt att förebygga och avlägsna olägenheter och hinder som uppstår på grund av funktionsnedsättningen.

Tjänsterna för funktionshindrade indelas i två grupper: tjänster som hör till kommunens speciella skyldighet att ordna (subjektiv rätt) och tjänster som hör till kommunens allmänna skyldighet att ordna.

De speciella tjänsterna är:

- färdtjänst för gravt funktionshindrade personer
- personlig assistans
- serviceboende
- ändringsarbeten i bostaden samt redskap och anordningar som hör till bostaden
- dagverksamhet.

De allmänna tjänsterna är:

- rehabiliteringshandledning och anpassningsträning
- redskap, maskiner och anordningar som behövs för att klara av dagliga sysslor
- extra kostnader för kläder och specialdiät.

Personen har subjektiv rätt till de speciella tjänsterna. Grav funktionsnedsättning definieras separat för varje tjänst. Beviljandet av de allmänna tjänsterna är beroende av kommunens anslag.

Funktionsnedsättning och grav funktionsnedsättning bör uppskattas både på medicinska och sociala grunder. Man bör ta hänsyn både till de funktionella begränsningar själva funktionsnedsättningen medför, funktionsnedsättningens varaktighet, boende- och livsmiljö samt olika enskilda faktorer, vilka uppkommer genom funktionsnedsättningen och kan inverka på möjligheten att klara sig.

2.2 Subjektiva rättigheter enligt handikappservice lagen

2.2.1 Färdtjänst för gravt funktionshindrade

Kommunen bör ordna skälig färdtjänst åt gravt funktionshindrade personer som har särskilda svårigheter att röra sig, och som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom inte kan anlita allmänna transportmedel utan oskäligt stora svårigheter.

Färdtjänst bör ordnas för minst 18 resor i månaden i enkel riktning under fritiden inom hemkommunen och närliggande kommuner. Därtill bör färdtjänst ordnas för nödvändiga studie- och arbetsresor.

Den gravt funktionshindrade personen får själv besluta hur många färdtjänstresor som används inom hemkommunen och hur många inom närliggande kommuner. Färdtjänsten ska stå till förfogande alla veckodagar och alla tider på dygnet. För färdtjänsten kan man uppbära en avgift som inte får vara högre än den gängse tariffen inom kollektivtrafiken på orten eller annan skälig avgift. Om taxiresan beställs på förhand får taxiföretagaren inte uppbära avgift för s.k. förhandsbeställning.

När man ansöker om färdtjänst bör man meddela om man behöver ledsagare. Ledsagar-service bör ordnas till exempel då den hjälp taxichauffören kan ge inte är tillräcklig. Ledsagarservicen är avgiftsfri.

Mera information får man från hemkommunens socialväsande.

2.2.2 Personlig assistans

Avsikten med personlig assistans är att öka de funktionshindrade personernas rätt att själva få bestämma över sitt eget liv och att förbättra deras möjligheter att fungera som jämställda medlemmar i samhället. En gravt funktionshindrad person, som på grund av långvarig eller framskridande funktionsnedsättning eller sjukdom behöver nödvändig och upprepad hjälp med dagliga aktiviteter hemma eller utanför hemmet, har rätt till personlig assistans. Med upprepat hjälpbehov avses också kvantitativt mindre nödvändigt behov av hjälp. Sådan kan situationen vara till exempel för synskadade personer som klarar sig självständigt i en bekant omgivning men som i vissa aktiviteter, särskilt utanför hemmet, nödvändigtvis och upprepat behöver en annan persons hjälp.

För att assistans ska ordnas krävs att den som behöver assistans kan definiera vad som ska ingå i assistansen och hur den ska förverkligas. Med personlig assistans kan man inte svara för behov av omvårdnad, vård och bevakning. Detta hjälpbehov bör man i stället svara för med andra social- och hälsovårdstjänster. Skyldigheten att ordna personlig assistans gäller inte heller personer i anstaltsvård.

Rätt till personlig assistans kan inte beviljas, ifall hjälpbehovet i huvudsak beror på sjukdomar och funktionsbegränsningar som hör ihop med åldrandet. Men man bör dock observera att äldre funktionshindrade personer samt personer som blivit funktionshindrade som äldre, på samma grunder som andra funktionshindrade personer, också har rätt till service på grund av funktionsnedsättning. Man kan skilja på en funktionsnedsättning som hör ihop med

åldrandet och normalt åldrande. När det gäller personer som blivit synskadade är det inte fråga om någon sedvanlig försämring av funktionsförmågan som hör ihop med åldrandet. Blindhet är aldrig ett normalt tillstånd för en mänska, utan även för äldre personer är det alltid fråga om en funktionsnedsättning.

Till den personliga assistansen hör nödvändig hjälp både i och utanför hemmet med:

- dagliga aktiviteter
- arbete och studier
- fritidsaktiviteter
- samhälleligt engagemang
- upprätthållandet av social växelverkan.

Assistans bör ordnas för dagliga aktiviteter, arbete och studier i den omfattning som den assistansberättigade personen behöver. För fritidsaktiviteter, samhälleligt engagemang och upprätthållande av social växelverkan bör personlig assistans ordnas minst 30 timmar i månaden.

Till dagliga aktiviteter hör bl.a. att förflytta sig, klä på sig, sköta sin personliga hygien, klädvård, matförsörjning, att hålla hemmet snyggt och att uträtta ärenden utanför hemmet. Serviceplanen har en central ställning när man uppskattar det nödvändiga antalet timmar. Därför lönar det sig att redan då man förbereder sig på att utarbeta serviceplanen fundera på hur mycket hjälp som behövs. För planeringen av service och uppskattningen av servicebehovet finns material på finska som kan beställas från Synskadades Centralförbund. Se även kapitel 1.3.1 och 1.3.2.

Personlig assistans kan ordnas av kommunen på tre olika sätt:

1) Arbetsgivarmodellen

I arbetsgivarmodellen ersätter kommunen en gravt funktionshindrad eller långtidssjuk person, som fungerar som assistentens arbets-

givare, för de kostnader som uppkommer vid avlöandet av den personliga assistenten. Till kostnaderna hör förutom lönen också arbetsgivarens lagstadgade avgifter och ersättningar. Därtill bör man betala ersättningar enligt arbetstidslagen för hel- och övertidsarbete, ersättningar enligt lagen om årlig semester och lön för sjukdomstiden. Även avgifter för handledning och andra nödvändiga kostnader som beror på lagstadgat arbetskydd skall ersättas. Man bör också ersätta lönekostnader för den ordinarie arbetstagarens avlönade vikarie. Dessutom bör man ersätta andra skäliga nödvändiga kostnader för assistenten. Sådana kostnader kan till exempel anses vara assistentens resekostnader, ifall assistansen förutsätter att man reser med arbetsgivaren.

Kollektivavtalet för personliga assistenter gäller endast de assistenter vilkas arbetsgivare, alltså den funktionshindrade personen, är medlemmar i Heta ry, (Henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto) arbetsgivarförbundet för personliga assistenter. Om arbetsgivaren inte hör till Heta ry tillämpas lagen om kollektivavtal på arbetsförhållandet som hittills.

Att ordna personlig assistans enligt arbetsgivarmodellen förutsätter att en person som tänker bli arbetsgivare både kan och vill fungera som arbetsgivare. Vid behov bör kommunens myndigheter handleda och hjälpa till i ärenden som gäller avlöandet av assistenten. Den som fungerar som arbetsgivare kan också överföra en del av uppgifterna på en tredje part genom att köpa tjänster för löneuträkning, löneutbetalning, utbildning och förmedling av assistenter.

Anhöriga eller närstående till människor som behöver personlig assistans kan fungera som deras assistenter endast ifall det av tungt vägande orsaker ligger i de hjälpbehövandes intresse. En sådan orsak kan exempelvis an-

ses vara omedelbara behov av hjälp efter att assistenten blivit sjuk eller arbetsförhållandet avslutats, eller en situation där det visar sig vara svårt att hitta en assistent utanför familjen. Också särskilda orsaker i anknytning till funktionsnedsättningen eller sjukdomen kan berättiga till att avlöna en anhörig som assistent. Så kan man göra exempelvis ifall det är frågan om sjukdomar och funktionsnedsättningar, som starkt inverkar på funktionsförmågan.

2) Att skaffa assistanstjänster med servicesedel

Kommunen kan ge en servicesedel för anskaffningen av assistansservice. Servicesedeln bör vara så mycket värd att man med den kan köpa så mycket personlig assistans som framgår av serviceplanen åt ifrågavarande personen. Servicesedeln lämpar sig för att ordna med personlig assistans särskilt om antalet timmar per vecka är litet eller om det behövs vikarier för den ordinarie assistenten. Kommunen godkänner de serviceproducenter inom socialvården av vilka man kan köpa tjänster med servicesedeln. Klienterna kan alltid vägra ta emot servicesedeln. Då bör kommunen erbjuda dem andra tjänster.

3) Assistansservice som kommunen ordnar inom sin egen verksamhet eller som köptjänst

Kommunen kan ordna personlig assistans antingen som en del av sin egen verksamhet eller som en köptjänst. Kommunen bör särskilt beakta klienternas rätt att själva få bestämma.

Alla de här sätten att ordna med personlig assistans kan också kombineras med varandra eller med andra tjänster för funktionshindrade eller med socialtjänster, såsom hemtjänst och närståendevård, ifall det på ett ändamålsenligt sätt motsvarar det hjälpbehov som fastställs i personens serviceplan. Även boendeservicen kan kompletteras med personlig assistans,

ifall den inte i tillräckligt hög grad tryggar de tjänster som personen behöver utanför enheten för boendeservice eller hemmet.

2.2.3 Serviceboende

Kommunen bör ordna med serviceboende för sådana gravt funktionshindrade personer som på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom är i ständigt och särskilt omfattande behov av hjälp av en annan person för att klara de dagliga rutinerna, men som inte är i behov av ständig vård på institution.

Till serviceboendet hör en bostad, som kan vara en egen bostad, ett servicehus, ett grupp- eller decentraliserat boende. I serviceboendet ingår också nödvändiga serviceformer som ansluter sig till att bo och klara sig i vardagen. Sådana serviceformer är exempelvis hjälp med förflyttning, påklädning, städning och medicinerung. Den här servicen kan ordnas till exempel i form av kommunal hemservice och hemsjukvård.

Serviceboende kan även ordnas till exempel inom systemet för personlig assistans, med stöd av närståendevård, som ändringsarbeten i bostaden och genom arrangemang med trygghetstelefon. Vanligen ordnas serviceboende genom att kombinera de tjänster och stödåtgärder som beskrivits ovan. Tjänsterna grundar sig på en individuell serviceplan och är kostnadsfria för användaren.

Obs! Förutom serviceboende enligt handikappservicelagen ordnar kommunerna också serviceboende enligt socialvårdslagen. Klientavgifterna fastställs då enligt klientavgiftslagen, vilket gör att personens inkomster inverkar på avgifternas storlek.

2.2.4 Ändringsarbeten i bostaden samt utrustning och anordningar som hör till bostaden

För gravt funktionshindrade personer bör kommunen ersätta skäligen kostnader som uppkommer vid nödvändiga ändringsarbeten i bostaden samt vid anskaffning av till bostaden hörande fasta redskap och anordningar, vilka personerna nödvändigtvis behöver för att klara av sedvanliga livsfunktioner.

Ändringsarbetenas nödvändighet bör uppskattas på basis av en gravt funktionshindrad persons behov. Funktionshindrade personer bör självständigt kunna röra sig i bostaden och använda sådana utrymmen i bostaden, som gör det möjligt för dem att klara sig självständigt hemma.

Till ändringsarbeten i bostaden räknas även planering av dessa samt avlägsnandet av hinder i bostadens omedelbara närhet såsom från gården och trappuppgången i höghus. Till ändringsarbeten i bostaden som ersätts hör till exempel ändringar av belysningen, som måste göras på grund av synskada. Sådana redskap och anordningar som hör till bostaden och ersätts är bl.a. olika lyftanordningar och larmsystem. Ersättning bör sökas senast inom sex månader efter att kostnaderna uppstått.

2.2.5 Dagverksamhet

Dagverksamhet bör ordnas för gravt funktionshindrade personer, vilkas funktionsnedsättning medför en så svår funktionsbegränsning att de inte kan delta i arbetsverksamhet enligt socialvårdslagen, och vilka inte är berättigade till dagverksamhet med stöd av lagen för utvecklingsstörda. Man har rätt till dagverksamhet till exempel ifall funktionsförmågan är kraftigt nedsatt som en följd av samverkan mellan flera olika funktionsnedsättningar och sjukdomar.

2.3 Anslagsbundna tjänster enligt handikappservicelagen

(Handikappservicelag och -förordning)

2.3.1 Rehabiliteringshandledning och anpassningsträning

Syftet med rehabiliteringshandledning och anpassningsträning är att stöda och förbättra funktionshindrade personers sociala färdigheter och förutsättningar för rehabilitering. Detta görs genom att ge dem kunskaper och färdigheter som främjar rehabiliteringen. Rehabiliteringshandledningen omfattar exempelvis information om tjänster som förbättrar funktionsmöjligheterna för personer med en funktionsnedsättning.

Anpassningsträningen kan ordnas antingen individuellt eller i grupp. De individuella anpassningsträningstjänsterna omfattar till exempel handledning i mobility vid Synskadades Centralförbund eller individuell undervisning i punktskrift. Se kapitel 8.1 och 8.2.

2.3.2 Redskap, maskiner och utrustning

För funktionshindrade personer kan man, utifrån de behov som funktionshindret eller sjukdomen medför, helt eller delvis ersätta kostnader som uppkommer vid anskaffningen av redskap, maskiner och utrustning, som de behöver för att klara av dagliga aktiviteter. Stödåtgärden kan beviljas funktionshindrade personer som behöver redskap, maskiner eller utrustning som inte hänför sig till medicinsk rehabilitering, men som på grund av funktionsnedsättningen eller sjukdomen behövs för att klara av förflyttning, kommunikation, personliga rutiner hemma och fritidsaktiviteter. Den funktionshindrade personen bör kunna bevisa i hur hög grad den ansökta utrustningen eller anordningen på grund av funktionshindret är

nödvändig och outhärlig för att klara av dagliga livet. Ersättning kan sökas för kostnader vid anskaffning av till exempel bil, olika fritids- och anteckningsredskap samt hushållsmaskiner.

Hjälpmiddel för medicinsk rehabilitering beviljas av den kommunala hälsovården.

2.3.3 Extra kostnader för kläder och specialdiet

Personer, vilkas funktionsnedsättning eller sjukdom förorsakar speciellt slitage på kläderna eller gör att de inte kan använda kläder eller skodon som finns att köpa i affärerna, kan ansöka om ersättning för extra kostnader för kläder. Även personer som länge och regelbundet behöver en specialdiet eller speciella näringspreparat som förorsakar extra kostnader, kan ansöka om ersättning.

2.4 Tolkningstjänster kan ansökas från FPA

(Lag om tolkningstjänst för handikappade personer)

Personer med en hörsel- och synskada, en hörselskada eller ett talfel kan ansöka om tolkningstjänster från FPA. Tolkningstjänster kan beviljas för arbete, studier, utträttande av ärenden, samhälleligt engagemang, fritidsaktiviteter och rekreation. Personer med en hörselskada eller ett talfel har rätt att använda tolkningstjänster minst 180 timmar i året och personer med en hörsel- och synskada minst 360 timmar i året. Mera uppgifter finns på adressen:

www.kela.fi/web/sv/tolkningstjanster.

2.5 Tjänster som ges hemma

(Socialvårdslag och förordning, förordning om klientavgifter, hälsovårdslag, lag om servicesedlar)

2.5.1 Kommunal hemservice

Kommunens socialväsande kan ge hemservice på grundval av försvagad funktionsförmåga, familjeförhållanden, sjukdom, funktionsnedsättning eller av någon annan motsvarande orsak, ifall man behöver hjälp för att klara av rutiner som hör till det vardagliga livet. Hjälpen i hemmet kan vara regelbunden eller tillfällig.

Stödtjänsterna kompletterar den övriga hemservicen. Som stödtjänster kan man ordna med exempelvis hemkörning av måltider, städning, badning och färdtjänst.

För servicen uppbärs antingen en avgift för varje besök eller om servicen är fortlöpande och regelbunden en månatlig avgift, som fastställs utgående från servicens kvalitet och kvantitet, hur mycket servicebrukaren kan betala och familjens storlek. Man kan kontrollera hur klientavgifterna är relaterade till inkomsten på social- och hälsovårdsministeriets hemsidor: www.stm.fi/sv/social_och_halsotjanster/klientavgifter.

Kommunen kan om man vill ordna en del av hemtjänsterna med hjälp av en servicesedel (se kapitel 2.8). Den som accepterar en servicesedel bör själv kontakta den producent av hemtjänster som kommunen godkänner och komma överens om hur tjänsterna skall ordnas i praktiken.

Vid tillfällig hemservice kan det vara fördelaktigast för klienten att använda en servicesedel eller att själv bekosta servicen och dra av dem som hushållsavdrag i beskattningen (se kapitel 5.8.3).

2.5.2 Kommunal hemsjukvård

Avsikten med hemsjukvården är att göra det möjligt för klienten att bo hemma trots sjukdom. Hemsjukvården tillhandahåller olika hälso- och sjukvårdstjänster som behövs i hemmet, såsom uppföljning av läkemedelsbehandling samt ger vård och råd om hur man ska vårda sjukdomen. Det är också möjligt att kostnadsfritt få hem de sjukvårdstillbehör som behövs i vården samt hjälpmedel som gör det lättare att klara sig hemma. För att få komma i åtnjutande av fortlöpande och regelbunden hemsjukvård behöver man en läkarremiss. Mera information får man vid hälsocentralen i den egna kommunen.

2.5.3 Avgifter som uppbärs för service som ges hemma

För hemsjukvård och hemservice som ges fortlöpande och regelbundet av kommunens social- och hälsovårdsväsende kan man uppbära en månatlig avgift som fastställs beroende på servicens kvalitet och kvantitet, hur mycket servicebrukaren kan betala och familjens storlek. Man kan låta bli att uppbära avgiften eller sänka den om betalarens försörjningsplikt, utkomstmöjligheter eller omständigheter som har med vården att göra det så kräver.

2.6 Äldreservicelagen garanterar kvalitativa tjänster

(Lag om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre)

Äldreservicelagen förpliktigar inte kommunerna att ordna nya tjänster inom socialvården för äldre. Lagen kompletterar den övriga lagstiftningen inom social- och hälsovården. Lagens syfte är att garantera att äldre människor får den individuella vård och omvårdnad de behöver.

Lagen utgår från att i första hand ge tjänster i hemmet. Långtidsvård kan genomföras som anstaltsvård endast ifall det finns medicinska grunder till detta eller ifall det ligger i den äldre personens intresse. Vid långtidsvård bör man ordna möjlighet för gifta par att bo tillsammans.

Man bör utan dröjsmål uppskatta behovet av tjänster för äldre personer och utarbeta en serviceplan. Man bör resonera kring olika alternativ med de äldre personerna och deras åsikter bör antecknas i serviceplanen. Socialtjänsterna bör ordnas senast inom tre månader efter att beslutet har fattats och i brådskande fall utan dröjsmål.

Enligt lagen bör tjänsterna för äldre personer vara kvalitativa. En förutsättning för kvalitativa tjänster är tillräckligt mycket personal. Personalen beräknas med hjälp av en kvalitetsrekommendation för äldre människor (Kvalitetsrekommendationen för att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen, Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2013:11).

De flesta paragraferna i äldreservicelagen har trätt i kraft 1.7.2013. En del paragrafer trädde i kraft 1.1.2014 och resten trädde i kraft 1.1.2015. Lagens 5 och 6 § trädde i kraft 1.1.2014. Lagens § 5 förpliktigar kommunen att utarbeta en plan för att stöda den åldrande befolkningen. Lagens 6 § förpliktigar kommunens socialväsende att uppskatta tjänsternas tillräcklighet och kvalitet. Därtill bör kommunen utse ett äldreråd för att trygga den åldrande befolkningens möjlighet till delaktighet och påverkan. 1.1.2015 bör kommunen bl.a. utnämna en ansvarsperson åt äldre personer, ifall de behöver hjälp med att genomföra och kombinera tjänster

2.7 Stöd för närståendevård

(Lag om stöd för närståendevård, kommunal pensionslag, lag om olycksfallsförsäkring, lag om klientavgifter inom social- och hälsovården, lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården)

Med hjälp av stöd för närståendevård kan kommunen stöda en sjuk, äldre eller funktionshindrad persons vård hemma. Stödet för närståendevården är en anslagsbunden serviceform, vars beviljande grundar sig på kommunens prövning. En anhörig till patienten eller någon annan närstående person kan fungera som närståendevårdare. Du ansöker om stöd för närståendevård från kommunens socialväsande.

Kommunen och vårdaren uppgör ett vårdkontrakt till vilket man bifogar en vård- och serviceplan. Stödet för närståendevården består av vårdarens arvode samt av fria och övriga kommunala tjänster, som är definierade i vård- och serviceplanen och kan erhållas som stöd för vården.

Vårdarvodets nivå fastställs enligt hur bindande och krävande vården är. Arvodet varierar från kommun till kommun. Minimivårdarvodet år 2014 är 381,00 euro i månaden. I ett vårdmässigt tungt övergångsskede är vårdarvodet minst 761,99 euro i månaden. För vårdaren är arvodet en beskattningsbar inkomst, som berättigar till pension enligt den kommunala pensionslagen. Kommunen sköter också om vårdarens olycksfallsförsäkring.

En närståendevårdare som gör ett krävande vårdarbete har rätt till tre lediga dagar i månaden. Kommunen ser till att vården ordnas under den lagstadgade ledigheten. Under närståendevårdarens ledighet eller annan frånvaro kan avbytarvård ordnas med ett upp-

dragsavtal som kommunen gör med avbytarvårdaren. Vård som genomförs med en avbytarvårdare ordnas hemma hos den som ska vårdas.

2.8 Servicesedeln ökar valmöjligheterna

(Lag om servicesedlar inom social- och hälsovården)

Avsikten med servicesedeln är att öka klientens möjligheter att välja social- och hälsovårdstjänster. Kommunen beslutar om man tar servicesedeln i bruk, vilka tjänster den gäller för och i vilken omfattning den används. Kommunen beslutar också om servicesedeln är inkomstbunden eller lika stor för alla användare.

Klienten har alltid rätt att vägra ta emot en servicesedel. I sådana fall måste kommunen ordna med tjänster som är ordnade på annat sätt. Klienten har inte heller ovillkorlig rätt att kräva en servicesedel. Man bör bedöma behovet av klientens service och vård samt uppgöra en serviceplan innan en servicesedel kan beviljas (se kapitel 1.3.2).

Servicesedelns värde bör vara rimligt med tanke på klienten. För tjänster man stadgat om som avgiftsfria får man inte uppbära någon självriskandel. För en servicesedel som man ger för anskaffning av hjälpmedel för medicinsk rehabilitering bör man kunna anskaffa ett vanligt hjälpmedel som motsvarar det individuella behovet.

2.9 Understöd för reparation av bostäder

(Lag om understöd för reparation av bostäder, energiunderstöd och understöd för sanitära olägenheter)

Kommunerna och finansierings- och utvecklingscentralen för boendet, ARA, beviljar understöd enligt social och ekonomisk behovs-

prövning för reparationsåtgärder i äldre och funktionshindrade personers bostadshus och bostäder.

Reparationsunderstöd beviljas för följande ändamål:

- för reparationsåtgärder i äldre och funktionshindrade personers bostäder
- för att förbättra systemen för hushållsvatten i fastigheten
- för att befrämja målmedveten reparationsverksamhet
- för åtgärder som utgår ifrån att en sanitär olägenhet avlägsnas
- för att bygga hissar och avlägsna rörelsehinder.

Reparationsunderstödens storlek varierar beroende på ändamål, men är i allmänhet högst 40 % av de godkända reparationskostnaderna. I undantagsfall kan understödet vara högst 70 %, om en äldre eller funktionshindrad person annars skulle bli tvungen att omedelbart för gott flytta från sin bostad på grund av rörelsehinder eller därför att man i bostaden inte kan ge de social- och hälsovårdstjänster som personen behöver.

För att man skall få understöd förutsätts att man bor stadigvarande i en bostad som är i beboeligt skick året om och att åtminstone en person i hushållet är minst 65 år eller funktionshindrad. Dessutom får hushållets inkomster inte överstiga de fastställda gränserna. Hushållet får inte heller ha förmögenhet i sådan omfattning att man kan reparera bostaden utan understöd.

Ansökningsblanketter och mera information om ansökningsförfarandet får man av den myndighet som behandlar reparationsunderstöden i den egna kommunen. Reparationsunderstöd som beviljas enligt social och ekonomisk behovsprövning, kan vanligen sökas senast i början av april. Från ARA får man

mera information om understöd för sanitära olägenheter samt understöd för planering och installering av nya hissar. Dessa understöd kan sökas fortlöpande.

Se även kapitel 2.2.4, ändringsarbeten i bostaden enligt handikappservicelagen

3 Rehabilitering när synen blir svagare

3.1 Vad är rehabilitering?

Med hjälp av rehabilitering försöker man förbättra eller upprätthålla klienternas funktions- och arbetsförmåga, så att de ska klara sig i livet så självständigt som möjligt. Rehabilitering ordnas antingen på rehabiliteringsanstalter eller på hemorten. Anstaltsrehabilitering för synskadade ordnas i liris-centret i Östra Centrum i Helsingfors, i Kyyhkylä i St. Michel och i Meri-Karina i Åbo. På hemorten kan rehabiliteringshandledarna vid centralsjukhusen erbjuda rehabiliteringstjänster i form av bl.a. hjälpmedel och handledning i hur man använder dem (se kapitel 17, kontaktuppgifter).

Rehabiliteringsanstalten liris upprätthålls av Synskadades Centralförbund. På liris söker både klienter och sakkunnig personal tillsammans lösningar på synrelaterade problem. Man handleder och uppmuntrar klienterna att använda sådana sinnen som ersätter synförmågan. Under rehabiliteringsperioden kartlägger man frågor i anknytning till studier, arbete och utkomst. Både de synskadade klienterna och deras anhöriga får stöd i den förändrade livssituationen.

Hurdana rehabiliteringsperioder kan rehabiliteringsanstalten liris erbjuda?

Dagsprogrammet under rehabiliteringsperioden består vanligen av både individuellt pro-

gram och program i grupp. I perioden ingår övningar i praktiska färdigheter, diskussioner, föreläsningar och möten med specialister. På liris ordnas rehabilitering för synskadade i olika skeden av livet.

Anpassningsträningskursen är en fem dygn lång rehabiliteringsperiod i grupp. En rehabiliteringskurs består av tre stycken fem dygn långa perioder. Rehabiliteringskursen försiggår i huvudsak i grupp, men där ingår även individuell rehabilitering. Rehabiliteringskurser ordnas också för personer över 68 år.

Under den individuella rehabiliteringsperioden, som i allmänhet varar 18 vardagar, eller också kan vara kortare än så, utgår man från klientens behov.

Syftet med rehabiliteringskursen för frontveteraner och krigsinvalidier är att hjälpa synskadade veteraner att klara sig självständigt. Under rehabiliteringsperioden undersöker man den funktionella synförmågan, provar ut hjälpmedel samt handleder i användningen av hjälpmedlen. Därtill hör gruppgymnastik och fysikaliska behandlingar till rehabiliteringsperioden.

I den yrkesinriktade rehabiliteringen ingår rehabiliteringsundersökning samt träning för att upprätthålla och förbättra arbetsförmågan.

Rehabiliteringsundersökningen är avsedd för synskadade personer eller personer med synproblem i arbetsför ålder, vilkas arbetsförmåga samt möjligheter att förvärvsarbeta och studera väsentligt har försämrats eller vilkas arbetsförmåga är hotad på grund av att synen har försvagats.

Träning för att upprätthålla och förbättra arbetsförmågan är avsedd för synskadade personer eller personer med synproblem i arbetslivet, vilkas arbetsförmåga väsentligt har försämrats, men varken arbetsplatsens eller

arbetshälsovårdens egna metoder är tillräckliga för att lösa problemen.

Rehabilitering för barn och unga riktar sig till synskadade barn under 16 år samt till synskadade ungdomar. Syftet med rehabiliteringen är att befrämja barnets sociala funktionsförmåga samt att minska skillnaden mellan seende och synskadade barns funktionsförmåga. Anpassningsträningskurserna för synskadade barn och deras anhöriga är fem dygn långa kurser som försiggår i grupp. Förutom kurserna har barnfamiljer även möjlighet att söka sig till individuell rehabilitering. Under de individuella perioderna genomförs rehabiliteringen utgående från barnets individuella behov och målsättningar.

3.2 Hur ansöker man om rehabilitering?

Man kan ansöka om rehabilitering på flera sätt beroende på om den sökande är i arbetslivet eller inte. Personer i arbetsför ålder kan ofta börja ansöka om rehabilitering hos rehabiliteringshandledaren vid centralsjukhuset eller arbetshälsovården. Personer över 65 år kan ansöka om rehabilitering genom centralsjukhuset, bashälsovården eller en enskild ögonläkare. Av dem får man det läkarutlåtande som bör bifogas till ansökan. När det gäller att ansöka om rehabilitering för barn, spelar centralsjukhuset en viktig roll.

Den som funderar på rehabilitering kan ta kontakt med rehabiliteringshandledarna för synskadade vid centralsjukhuset i det egna distriktet. De kan informera om rehabiliteringsmöjligheter och -kurser samt om tjänster som erbjuds när synen har försvagats. Rehabiliteringshandledarna kartlägger klienternas behov av rehabilitering samt utarbetar en rehabiliteringsplan åt dem.

Förutom klienten, den vårdande läkaren och övriga sakkunniga, kan även klientens anhö-

riga delta i uppgörandet av rehabiliteringsplanen. I rehabiliteringsplanen antecknas klientens nuvarande situation, målsättningar med rehabiliteringen samt med vilken slags rehabilitering de fastslagna målsättningarna kan uppnås. Rehabiliteringsplanen kan vara en del av det B-läkarutlåtande, som ofta måste bifogas till ansökan.

Man ansöker om rehabilitering genom att fylla i en rehabiliteringsansökan och lämna in den till den aktör, som bekostar rehabiliteringen (till exempel FPA, försäkringsbolaget, social- och hälsovården eller arbetsförvaltningen). Ansökningsblanketter kan man till exempel få från FPA på adressen: www.kela.fi/web/sv/rehabiliterings-och-anpassningskurser_ansokan. Om man ansöker om rehabilitering som bekostas av någon annan aktör än FPA görs ansökan om rehabilitering till ifrågavarande aktör. Det lönar sig att från ifrågavarande aktör ta reda på ansökningsförfarande och -blanketter. Till exempel från kommunens socialvårdssende kan man ansöka om individuell handledning i punktskrift eller mobility.

Av rehabiliteringshandledarna vid centralsjukhusen kan man få hjälp med att fylla i ansökan. Det lönar sig att fundera på de egna rehabiliteringsbehoven och -målsättningarna och anteckna dem som grunder för ansökan. Till en del anpassningstränings- och familjerehabiliteringsperioder kan man ta med sig en anhörig. I ansökan bör man då nämna om behovet av en anhörig samt uppge den anhörigas personuppgifter.

Se även kapitel 7 om arbetsförvaltningens tjänster.

Ytterligare information får man från:
Förbundet Finlands Svenska Synskadade
- Rehabiliteringsrådgivare, växel 09 6962 300,
www.fss.fi/sv/kontakta-oss/personal

Synskadades Centralförbund

- Kurssekreteraren för vuxna, tfn 09 3960 4455
- Kurssekreteraren för barn, tfn 09 3960 4531
- Distriktssekreterarna, www.nkl.fi/kuntoutus

Rehabiliteringshandledarna vid centralsjukhusen, se kapitel 15, kontaktuppgifter.

FPA tfn 020 692 225, www.fpa.fi.

3.3 Utkomst under rehabiliteringstiden

3.3.1 FPA:s rehabiliteringspenning

Rehabiliteringspenningen tryggar utkomsten under rehabiliteringstiden och kan ansökas från FPA. Om rehabiliteringen bekostas av arbetspensionsanstalten eller försäkringsbolaget, ansöker man om den i första hand från ifrågavarande instanser.

Rehabiliteringspenningen beräknas i allmänhet på samma sätt som sjukdagpenningen och är en inkomstrelaterad beskattningsbar inkomst. Den rehabiliteringspenning som utbetalas under en period av yrkesinriktad rehabilitering är större än sjukdagpenningen.

Rehabiliteringspenningen har i allmänhet en självrisktid på tio vardagar då man inte får någon ersättning. Om rehabiliteringen är väldigt kort är självrisktiden bara en dag. Självrisktiden uteblir om personen just före sin rehabilitering har erhållit sjukdagpenning eller arbetslöshetsförmån. Rehabiliteringspenning kan även beviljas anhöriga som deltar i anpassningsträning eller familjerehabilitering. För föräldrar som deltar i sina barns rehabilitering, ingår ingen självrisk i rehabiliteringspenningen.

Det lönar sig att ansöka om rehabiliteringspenningen på förhand. Retroaktivt kan man ansöka om den för högst fyra månader. Man kan ansöka om rehabiliteringspenning på internet på adressen www.kela.fi/web/sv/

rehabiliteringspenning_ansokan eller genom att på annat sätt tillställa sin ansökan till FPA:s kontor.

3.3.2 Rehabiliteringspenning för ungdomar i åldern 16-19 år

Rehabiliteringspenning för ungdomar kan utbetalas åt funktionshindrade ungdomar i åldern 16-19 år. För att rehabiliteringspenning ska beviljas förutsätts att funktionshindret väsentligt försämrar den ungas möjligheter att välja arbete och yrke. Därtill måste den unga vara i behov av särskilda stödåtgärder i studierna, såsom till exempel personlig assistans beviljad av kommunen eller hjälpmedel beviljade för studierna av FPA som yrkesinriktad rehabilitering.

Studierna bör vara inriktade på arbetslivet. Arbetet måste inte vara ett heldagsarbete, utan huvudsaken är att man med hjälp av det har möjlighet att skaffa extra inkomster. Rehabiliteringspenning för ungdomar utbetalas inte ifall syftet med studierna endast är att lära sig vardagliga färdigheter.

Som bilaga till ansökan bör man uppgöra en personlig studie- och rehabiliteringsplan åt den unga. Planen uppgörs av kommunen tillsammans med de unga, deras vårdnadshavare och vid behov med andra sakkunniga (till exempel med undervisnings- och handledningscentret Onerva eller med rehabiliteringshandledarna vid centralsjukhusen). Planen bör innehålla en uppskattning över hur funktionsnedsättningen inverkar på den ungas möjligheter att arbeta och studera samt över studiernas målsättning. Dessutom bör man i planen redogöra för hur studierna ska genomföras och för de stödåtgärder som behövs. Man bör även bifoga ett B-läkarutlåtande.

Rehabiliteringspenning för ungdomar kan beviljas unga studerande eller grundskolelever

fr.o.m. den dag då de fyller 16 år. Unga som ännu studerar efter att ha fyllt 20 år kan få rehabiliteringspenning för ungdomar tills de blir färdiga med de pågående studierna (studietiden förutsätter att de unga får en examen). Rehabiliteringspenning för ungdomar kan beviljas retroaktivt för högst fyra månader. Mera information får man av den utbildningspolitiska planeraren vid Synskadades Centralförbund, tfn 09 3960 4574.

3.3.3 Rehabiliteringspenning från arbetspensionsanstalterna

Arbetspensionsanstalterna utbetalar rehabiliteringspenning för en period av aktiv yrkesinriktad rehabilitering. Rehabiliteringspenningens belopp är lika stort som sökandens beräknade invalidpension med ett tillskott på 33 procent. En delrehabiliteringspenning (50 % av rehabiliteringspenningen) kan utbetalas åt en person, som delvis fortsätter att förvärvsarbeta vid sidan av den yrkesinriktade rehabiliteringen och förtjänar mera än hälften av sin stabila inkomst.

Rehabiliteringstillägg utbetalas under rehabiliteringstiden åt personer som får invalidpension eller rehabiliteringsunderstöd. Tillägget utgör 33 procent av de pensioner som utbetalas. Åt en person som får delinvalidpension och är tvungen att vara borta från arbetet under rehabiliteringen, kan man utbetala invalidpension till fullt belopp samt rehabiliteringstillägg som grundar sig på pensionen.

Medan man väntar på att få komma till rehabilitering kan man under några månader erhålla ett prövningsbaserat rehabiliteringsbidrag, om klienten inte får några andra inkomster under denna tid.

Från arbetspensionsanstalten kan man ta reda på ersättningar av övriga kostnader i samband med rehabiliteringen, såsom rese-

eller studiekostnader. Därifrån kan man också ansöka om näringsstöd för företagare och yrkesutövare.

3.3.4 FPA ersätter resor för rehabilitering

FPA ersätter resekostnader förorsakade av rehabilitering. Till ansökan bör man bifoga kursprogrammet och ett intyg över att man deltagit i rehabiliteringen. Se kapitel 5.6.

FPA ersätter också resor till anpassningsträningsskurer ordnade av olika organisationer ifall:

- 1) Man har sökt sig till kursen på basis av en läkarremiss, där en läkare rekommenderar deltagande i kursen.
- 2) Det i kursprogrammet ingår vård, undersökning eller handledning i hur man ger vård, som utförs av en läkare eller någon annan hälsovårdsspecialist som avses i sjukförsäkringslagen.
- 3) Till ansökan om reseersättning bör man bifoga kursprogrammet och ett intyg över deltagande, där kursarrangören har antecknat på vilken läkares remiss anpassningsträningsskuren grundade sig, samt en kopia över rehabiliteringsbeslutet.

4 Hjälpmedel

(Lag och förordning om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner, förordning om utlämning av hjälpmedel för medicinsk rehabilitering, hälsovårdslag, handikappservice, lag om rehabilitering som ersätts på basis av lag om olycksfallsförsäkring, lag om rehabilitering som ersätts på basis av trafikförsäkringslag, lag om olycksfallsförsäkring för lantbruksföretagare, lag om skada ådragen i militärtjänst, patientskadslag, förordning om arbetskraftsservice, lag om grundläggande utbildning, lag om yrkesundervisning, lag om likabehandling)

Förstoringsglaset, den vita käppen och ledarhunden är exempel på hjälpmedel som möjliggör en självständigare vardag. Lämpliga hjälpmedel behövs så väl i arbete, studier och skola, som i dagliga rutiner och fritidsaktiviteter. Vår lagstiftning garanterar att man utan kostnad kan få hjälpmedel när funktionsförmågan blir sämre på grund av funktionsned-sättning eller sjukdom.

Anskaffning av hjälpmedel

Den försvagade synförmågan och behovet av hjälpmedel kan föras på tal exempelvis vid hälsovårdscentralen. Man kan också kontakta en rehabiliteringsrådgivare för synskadade (se kapitel 15, kontaktuppgifter) eller en ögonläkare. Ofta hänvisas man till hjälpmedelstjänsterna av en läkare. Processen med att utse ett lämpligt hjälpmedel påbörjas med en uppskattning av funktionsförmågan, där man utreder hur personen klarar av dagliga aktiviteter. De behov som konstaterats i hjälpmedelskartläggningen antecknas i vård- eller rehabiliteringsplanen.

För att synskadade personer ska vara berättigade till hjälpmedelstjänster inom den offentliga hälsovården bör synskärpan på det bättre

öगत, efter att den på bästa möjliga sätt korri-
gerats med glasögon, vara svagare än 0,3, det
sammanlagda synfältets diameter på båda
ögonen vara mindre än 60 grader eller synför-
mågan av någon annan orsak ha försvagats
så att invaliditetsgraden är minst 50 procent.

Centralsjukhusens enheter för synrehabilite-
ring kan ordna med krävande och dyra hjälp-
medel åt synskadade personer. Sådana hjälp-
medel är bl.a. förstoringsglas, lästelevisioner,
elektroniska läsanordningar som kopplas till
läs-tv:n, ledarhundar samt extra datoranord-
ningar och -program, vilka inte hör till den
vanliga datorutrustningen (till exempel tal-
synteser, förstoring- och skärmläsningsspro-
gram, punktdisplayer och skannrar). Man kan
också få ersättning för glasögon, linser och
andra optiska hjälpmedel. För att man ska få
komma till synrehabiliteringen vid centralsjuk-
husen krävs en läkarremiss i vilken personens
syn- och funktionsförmåga, de begränsning-
ar och olägenheter de förorsakar samt övriga
hjälpmedel bör framgå.

Ledarhund kan beviljas som hjälpmedel åt
blinda eller gravt synsvaga personer, som inte
kan utnyttja resterna av sin synförmåga när de
rör sig i en obekant omgivning. Behovet av le-
darhund uppskattas av rehabiliteringshandle-
daren vid centralsjukhuset. Mera uppgifter får
man från Ledarhundsskolan vid Synskada-
des Centralförbund, tfn 010 395 5900, [www.
opaskoirakoulu.fi/se](http://www.opaskoirakoulu.fi/se).

Hälsovårdscentralerna ansvarar för beviljan-
det av bashjälpmedel, vilka bl.a. är vita kyp-
par, talande program till mobiltelefoner och
diktafoner.

Hjälpmedel beviljas även av:

Folkpensionsanstalten - Som yrkesinriktad
rehabilitering ersätter FPA krävande och dyra
hjälpmedel, som gravt funktionshindrade per-
soner behöver i sitt arbete eller i sin yrkesut-

bildning. Sådana hjälpmedel är lästelevisioner
och informationstekniska hjälpmedel. Förutom
att bevilja konkreta hjälpmedel erbjuder FPA
även andra hjälpmedelstjänster, såsom bl.a.
kartläggning av hjälpmedelsbehovet, utprov-
ning av hjälpmedel och handledning i hur man
använder dem samt uppföljning och service.
En förutsättning för att hjälpmedel ska beviljas
är att personen, på grund av de olägenheter
sjukdomen eller funktionsnedsättningen för-
orsakar, inte klarar av arbete eller studier utan
ifrågavarande hjälpmedel eller att personen an-
nars skulle ha orimligt svårt att klara sig.

Socialväsendet - Socialväsendet kan ersät-
ta eller låna ut sådana redskap, maskiner och
anordningar som inte hör till den medicinska
rehabiliteringen och som den synskadade
personen behöver för att klara av sina dagliga
aktiviteter. Funktionshindrade personer som
behöver hjälpmedel för att röra sig, kommu-
nicera och klara av aktiviteter i hemmet och
på fritiden, är berättigade till denna anslags-
bundna stödåtgärd. Hälften av hjälpmedlens
anskaffningspris ersätts. Redskap, maskiner
eller anordningar av standardmodell på vilka
man har gjort nödvändiga ändringsarbeten,
som funktionsnedsättningen kräver, ersätts i
sin helhet av kommunen. Se kapitel 2.3.2.

Arbetskraftsförvaltningen - Arbets- och nä-
ringsbyrån, alltså TE-byrån, kan åt arbets-
givaren bevilja ett stöd för att omorganisera
arbetsförhållandena för en funktionshindrad
person. Stödet kan till exempel beviljas för
anskaffning av arbetsmaskiner eller för utfö-
randet av ändringsarbeten på arbetsplatsen.
När det gäller hjälpmedelsfrågor kan arbets-
tagaren kontakta arbetshälsovården.

Undervisningsväsendet - Enligt lagen om
grundläggande utbildning har synskadade
och andra elever som är i behov av särskilt
stöd, rätt att kostnadsfritt erhålla de special-
hjälpmedel som de behöver för att kunna del-

ta i undervisningen. Undervisningsarrangören är skyldig att ordna med de hjälpmedel som används i skolan och klassen. Sådana hjälpmedel är till exempel högre pulpeter, högre arbetsbord, extra belysning, vridbara stolar och punktskriftsmaskiner. I frågor som gäller hjälpmedel kan man få mera information av rehabiliteringshandledarna vid centralsjukhusen samt av de ledande lärarna vid undervisnings- och handledningscentret Onerva. När det gäller ansökningar om hjälpmedel, får man råd av bl.a. speciallärarna och rektorn i den egna skolan.

Försäkringsanstalterna - Vid en synskada, som förorsakats av ett olycksfall i arbetet, en yrkesskada eller trafikolycka, ersätter försäkringsbolagen i samarbete med Försäkringsbranschens Rehabilitering r.f. (VKK ry) nödvändiga hjälpmedel, utrustning och arrangemang på arbetsplatsen. Hjälpmedel för lantbruksföretagare ersätts i motsvarande fall av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt MELA.

Statskontoret - Statskontoret ersätter hjälpmedel åt krigsinvalidier och veteraner, som ådragit sig en skada eller funktionsnedsättning i militärtjänst.

Patientförsäkringscentralen - En patient, som till följd av en personskada i samband med hälso- och sjukvården är i behov av hjälpmedel kan få ersättning. Patientförsäkringscentralen behandlar ärenden som gäller ersättning. Se kapitel 1.6.2 och 13.6.

Hjälpmedelstjänsterna omfattar kartläggning av hjälpmedelsbehovet, utprovning av hjälpmedel, utlämnande av hjälpmedel i klientens ägo eller till låns, handledning i hur man använder hjälpmedlen samt uppföljning och service.

I utredningen om enhetliga grunder för icke brådskande vård - Social- och hälsovårdsmi-

nisteriets publikationer 2010:31 – definieras grunderna för synskadades hjälpmedelstjänster inom den offentliga hälsovården. Hjälpmedelstjänsterna styrs också av Kvalitetsrekommendationen för hjälpmedel (Social- och hälsovårdsministeriets anvisningar 2003:7).

Enligt riksdagens justitieombudsmans beslut (diarienummer 1803/4/00), kan hälsovårdens interna instruktioner om riktlinjerna för beviljandet av hjälpmedelstjänster endast komplettera lagen och förordningen. Till den delen som instruktionerna inte lämnar utrymme för beaktandet av servicebrukarnas individuella behov är dessa instruktioner lagstridiga. Med stöd av instruktionerna kan man inte på förhand utestänga en särskild patientgrupp, personer i en viss åldersgrupp eller särskilda hjälpmedel från hjälpmedelsservicen.

Ifall man får ett negativt beslut om hjälpmedel inom den offentliga hälsovården, ska man be om att få beslutet skriftligt. Det är då möjligt att besvära sig över det fattade beslutets riktighet och föra saken som en förvaltningstvist för utredning till förvaltningsdomstolen (se kapitel 13.7).

5 Ekonomiska stöd

5.1 Handikappbidrag för personer under 16 år

(Lag och förordning om handikappbidrag)

FPA kan bevilja handikappbidrag åt en person under 16 år, om vården, omvårdnaden och rehabiliteringen av ett långtidssjukt eller funktionshindrat barn i minst sex månader innebär större belastning och bundenhet än vad som är vanligt jämfört med ett friskt barn i samma ålder. Bidraget beviljas inte enbart på basis av kostnader.

Bidraget kan beviljas för viss tid eller tills barnet fyller 16 år. FPA avgör ärendet enligt hur mycket utöver det normala det sjuka eller funktionshindrade barnets vård, omvårdnad och rehabilitering belastar och binder familjen.

Bidragens belopp för år 2014 är följande:

- Grundbidrag om 92,88 euro per månad, utbetalas ifall omvårdnaden och rehabiliteringen av barnet minst varje vecka förorsakar större belastning och bundenhet än vanligt.
- Förhöjt bidrag om 216,73 euro per månad, utbetalas ifall barnets omvårdnad eller rehabilitering är krävande eller upptar avsevärd tid varje dag.
- Det högsta bidraget om 420,26 euro per månad, utbetalas ifall barnets omvårdnad och rehabilitering är så krävande att den belastar och binder familjen dygnet runt.

Gravt hörsel- och synskadade och dövblinda barn samt blinda barn under fyra år är berättigade till det högsta handikappbidraget.

Man ansöker om handikappbidrag för personer under 16 år från FPA. Till ansökan bifogas ett C-läkarutlåtande. När man ansöker om en förhöjning av bidraget, bör man till den reviderade ansökan bifoga ett nytt läkarintyg el-

ler annan utredning, där det framgår på vilka grunder man ansöker om förhöjningen. Handikappbidraget beviljas oberoende av föräldrarnas eller barnets inkomster eller förmögenhet. Ifall barnet, på grund av samma sjukdom eller funktionsnedsättning, erhåller vårdbidrag eller invalidtillägg i enlighet med den lagstadgade olycksfalls- eller trafikförsäkringen eller från utlandet erhåller en förmån som motsvarar handikappbidraget, dras dessa summor av från handikappbidraget. Övriga förmåner och bidrag utgör inga hinder för att erhålla handikappbidrag. Handikappbidrag betalas också åt barn, som vårdas på vårdanstalt. Handikappbidraget är en skattefri inkomst.

5.2 Handikappbidrag för personer över 16 år

(Lag och förordning om handikappbidrag)

Syftet med handikappbidraget för personer över 16 år är att göra det lättare för dem att klara sig i det dagliga livet, i arbetet och studierna. Handikappbidraget är avsett som en ekonomisk ersättning när sjukdom eller funktionsnedsättning förorsakar skada, hjälpbehov, behov av handledning och tillsyn och/eller specialkostnader.

För att handikappbidrag för personer över 16 år skall beviljas, förutsätts att den sökandes funktionsförmåga försämrats i minst ett års tid. Funktionsförmågan anses nedsatt om sjukdomen eller funktionsnedsättningen försämrar förmågan att reda sig själv, klara av de nödvändigaste hushållssysslorna eller sina arbets- eller studieuppgifter. Därtill förutsätts att sökandens sjukdom, skada eller funktionsnedsättning förorsakar skada, hjälpbehov, behov av handledning och tillsyn eller specialkostnader.

Handikappbidrag kan inte beviljas en person som får:

- invalidpension, rehabiliteringspenning, individuell förtidspension, ålderspension och för-

- tida ålderspension enligt folkpensionslagen
- garantipension
- full invalidpension, rehabiliteringspenning, individuell förtidspension, ålderspension och förtida ålderspension enligt arbetspensionslagarna
- rehabiliteringspenning eller motsvarande förmån från utlandet
- fortlöpande olycksfallspension, livränta eller invalidpension, som utbetalas på grund av full arbetsoförmåga i enlighet med den lagstadgade olycksfallsförsäkringen, olika lagar inom trafikförsäkringen eller lagen om skada ådragen i militärtjänst
- sådan ersättning för inkomstbortfall som utbetalas när det gått ett år sedan trafikolyckan inträffade.

Handikappbidrag för personer över 16 år kan beviljas retroaktivt, högst för en period på 6 månader. Handikappbidrag kan också utbetalas åt personer som vårdas på vårdanstalt. Handikappbidrag kan inte beviljas personer som är fast bosatta utomlands. Personer som flyttat till Finland från utlandet kan i regel beviljas handikappbidrag först efter att de bott tre år i Finland.

Stödbeloppen för år 2014 är följande:

- Grundbidraget om 92,88 euro per månad beviljas ifall funktionsnedsättningen eller sjukdomen förorsakar personen en väsentlig skada och fortlöpande särskilda kostnader. Hjälptbehov enbart i hushållsarbetet eller vid uträttandet av ärenden är inte tillräckliga grunder för beviljandet av handikappbidrag. De särskilda kostnaderna bör varje månad vara minst lika stora som det lägsta handikappbidraget.
- Det förhöjda bidraget om 216,73 euro per månad beviljas åt en person, vars sjukdom eller funktionsnedsättning vållar betydande skada och ifall en utomståendes hjälp behövs regelbundet, handledning eller tillsyn för att sköta sina personliga rutiner, hus-

hållsarbetet eller ärenden utanför hemmet. Förhöjt handikappbidrag kan även beviljas ifall funktionsnedsättningen medför betydande särskilda kostnader.

- Det högsta bidraget om 420,26 euro per månad beviljas åt en gravt funktionshindrad person, som varje dag behöver mycket utomstående hjälp, handledning och tillsyn för att sköta flera personliga rutiner. Bidraget kan också beviljas för synnerligen betydande särskilda kostnader.

På ansökningsblanketten gäller det att så noggrant som möjligt uppge hjälptbehov och specialkostnader. Exempel på särskilda kostnader är sjukvårds- och medicinkostnader samt kostnader för hemservice eller hemsjukvård. Tilläggsinformation om synskadades särskilda kostnader och hjälptbehov samt hur dessa påvisas ges av rehabiliteringsrådgivarna vid Förbundet Finlands Svenska Synskadade (se kapitel 15, kontaktuppgifter).

Blinda personer har alltid rätt till det högsta handikappbidraget för personer över 16 år. Som blind betraktas en person, som saknar ledsyn och som på grund av synnedsättningen bara kan röra sig i en bekant miljö. Ledsyn saknas i regel då synförmågan är 0,04 eller mindre eller om synfältet har minskat till mindre än 10 grader åt alla håll eller i motsvarande situationer.

Åt personer som lämnat sin egentliga invalidpension vilande, kan man utöver lönen utbetala ett bidrag som är lika stort som det högsta handikappbidraget, ifall de fick vårdbidrag för pensionstagare innan pensionen lämnades vilande. Denna rättighet gäller inte blinda personer som enligt folkpensionslagens 12 § 4 moment erhåller FPA:s invalidpension. Det är inte möjligt att betala övrigt handikappbidrag eller vårdbidrag för pensionstagare, om personen i fråga erhåller det högsta handikappbidraget då invalidpensionen lämnas vilande (se punkt 7).

5.3 Vårdbidrag för pensionstagare

(Lag och förordning om handikappbidrag)

Med hjälp av vårdbidraget stöder FPA långtidssjuka eller funktionshindrade pensionstagare att klara sig i det vardagliga livet, att upprätthålla sin funktionsförmåga samt för rehabilitering och vård. Vårdbidraget ersätter också delvis särskilda kostnader till följd av sjukdomen eller funktionsnedsättningen. Vårdbidraget påverkas inte av pensionstagarens och familjens inkomster eller egendom. Vårdbidrag kan också betalas åt personer, vilkas vårdperiod på offentlig vårdanstalt varar över tre månader. Vårdbidraget är en skattefri inkomst.

Vårdbidrag för pensionstagare kan beviljas en person över 16 år som får:

- invalidpension eller rehabiliteringspenning som folkpension eller arbetspension
- ålderspension eller förtida ålderspension som folkpension eller arbetspension
- fortlöpande, lagstadgad pension eller ersättning på grund av fullständig arbetsoförmåga i enlighet med olycksfallsförsäkringen, trafikförsäkringen, lagen om skada ådragen i militärtjänst och lagen om olycksfall i militärtjänst
- garantipension (se kapitel 6.7) eller
- motsvarande förmåner från utlandet.

Vårdbidrag utbetalas inte åt en sökande som får delinvalidpension, deltidspension eller arbetslöshetspension och då kan vara berättigad till handikappbidrag för personer över 16 år.

Vårdbidrag kan beviljas ifall pensionstagarens funktionsförmåga, på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning, oavbrutet är nedsatt i minst ett års tid och som därför behöver hjälp, handledning och tillsyn eller detta medför särskilda kostnader. Hjälpbehov enbart i hushållsarbetet eller vid uträttandet av ärenden är inte tillräckliga grunder för beviljandet

av vårdbidrag. Med nedsatt funktionsförmåga avses inte detsamma som nedsatt arbetsförmåga,

Nedsatt funktionsförmåga och behovet av hjälp uppskattas när det gäller:

- personliga rutiner
- hushållsarbete
- att uträtta ärenden utanför hemmet
- kommunikation
- sociala färdigheter
- kognitiva funktioner.

Behovet av hjälp anses också vara befintligt ifall:

- en person är tvungen att klara sig utan hjälp, antingen med hjälpmedel eller med egen uthållighet
- utförandet av rutiner är mera tidskrävande än vanligt
- utförandet av rutinerna medför säkerhetsrisker.

Även olika slag av särskilda kostnader som uppstår i anslutning till nedsatt funktionsförmåga, förorsakad av funktionsnedsättning eller sjukdom kan berättiga till vårdbidrag. Arvoden för omsorg (hjälp att sköta personliga rutiner, utföra hushållsarbete eller uträtta ärenden) som betalas åt en anhörig eller någon annan närstående person, kan godkännas som särskilda kostnader om omsorgen anses nödvändig och fortlöpande. Kostnader om högst ett tiotal euro i månaden kan godkännas.

Vårdbidraget kan beviljas retroaktivt, i allmänhet för en period på högst 6 månader. Vårdbidraget bör alltid ansökas skilt när handikappbidraget upphör.

Vårdbidragens belopp för år 2014 är följande:

- Det lägsta bidraget om 62,21 euro per månad förutsätter att sökanden regelbundet behöver hjälp eller tillsyn i personliga rutiner,

hushållsarbete eller utträttande av ärenden eller har särskilda kostnader.

- Förhöjt bidrag om 154,86 euro per månad förutsätter att sökanden behöver daglig och tidskrävande hjälp med personliga rutiner, har ett märkbart behov av handledning eller tillsyn eller har betydande särskilda kostnader.
- Det högsta bidraget om 327,46 euro per månad förutsätter att sökanden har behov av kontinuerlig vård och tillsyn samt synnerligen betydande särskilda kostnader.

På ansökningsblanketten gäller det att så noggrant som möjligt uppge behov av hjälp och specialkostnader. Tilläggsinformation om synskadades särskilda kostnader och hjälpbehov samt hur dessa påvisas ges av rehabiliteringsrådgivarna vid Förbundet Finlands Svenska Synskadade (se kapitel 15, kontaktuppgifter). För att du ska kunna påvisa särskilda kostnader, bör du bokföra och spara kvitton över de utgifter, som synskadan eller långtidssjukdomen har förorsakat.

Blinda pensionstagare är alltid berättigade till åtminstone det lägsta vårdbidraget. Se kapitel 5.2 för definition av blindhet.

Till ansökan om vårdbidrag bör man bifoga ett C-läkarutlåtande, som inte får vara mera än ett halvt år gammalt. Alternativt duger också ett B-läkarintyg, förutsatt att det omfattar tillräckliga uppgifter för avgörandet av vårdbidragsärendet.

5.4 Sjukdagpenningen ersätter inkomstbortfall

(Sjukförsäkringslag)

Sjukdagpenningen ersätter inkomstbortfall förorsakad av arbetsoförmåga, som varar mindre än ett år. FPA kan börja utbetala sjukdagpenning om arbetsoförmågan har pågått utan avbrott under självrisktiden som vanligen

är tio vardagar. Om man får lön under sjukledigheten utbetalar FPA en dagpenning åt arbetsgivaren.

När FPA har utbetalat sjukdagpenning för 60 vardagar (sjukledigheten har varat i ungefär tre månader), utreder FPA huruvida rehabilitering kan vara till nytta för sjukdomen. Behovet av rehabilitering utreds inte om sjukdomen blir bättre utan rehabilitering eller om man med rehabilitering inte kan inverka på sjukdomen. För att sjukdagpenning ska kunna utbetalas efter 90 vardagar, krävs ett utlåtande över möjligheterna att fortsätta i arbetet av en läkare inom arbetshälsovården. När FPA har utbetalat sjukdagpenning för 150 vardagar (ca sex månader), skickar FPA ett brev där man redogör för olika möjligheter till rehabilitering samt vid behov för hur man kan söka pension eller andra ersättningar. Sjukdagpenningen utbetalas vanligen för en period på högst 300 vardagar (ungefär ett år). Därefter kan den sökande vara berättigad till invalidpension.

Till ansökan bör man bifoga ett läkarutlåtande. Sjukdagpenningens belopp räknas vanligen enligt arbetsinkomsterna i beskattningen. Även en person som inte har arbetsinkomster kan erhålla sjukdagpenning.

Syftet med delsjukdagpenningen är att stöda en arbetsoförmögen person att stanna kvar i arbetet eller att återvända till arbetet. Att återvända till ett deltidsarbete är ett frivilligt arrangemang som både arbetstagaren och arbetsgivaren måste gå med på. Arbetstiden bör minskas med 40-60 % jämfört med tidigare och en företagares arbetsmängd bör minskas med 40-60 %. Delsjukdagpenningens belopp utgör hälften av sjukdagpenningen.

5.5 Ersättningar för läkemedelskostnader

(Sjukförsäkringslag, lag om elektroniska recept)

FPA kan ersätta kostnaderna för de mediciner som en läkare, tandläkare eller sjukskötare har ordinerat för vård av sjukdomen. För att du ska få ersättning från FPA förutsätts att medicinen används enligt doseringsanvisningarna. Mediciner ersätts för högst tre månader åt gången. I allmänhet får man ersättningen redan på apoteket. På marknaden finns också mediciner som inte ersätts.

Läkemedelsersättningen beräknas i procent av läkemedlets pris och delas in i följande ersättningsklasser:

- en grundersättning på 35 % av läkemedlets pris (de flesta läkemedel hör till denna grupp)
- en lägre specialersättning på 65 % av läkemedlets pris
- en högre specialersättning på 100 % med en självriskandel på 3 euro per läkemedel. Självriskan per läkemedel uppbärs varje gång man tar ut mediciner för en vårdperiod på högst tre månader.

För en svår och långvarig sjukdom kan du från FPA ansöka om rätt till en 65 eller 100 procentig specialersättning för nödvändig medicinsk vård. Rätten till ersättning ansöks med ett B-läkarutlåtande. Om rätten beviljas får den sökande ett nytt FPA-kort, där rätten till ersättning och eventuell tidsbegränsning har antecknats. Specialersättning beviljas för sådana mediciner som är inköpta efter att B-läkarintyget har inkommit till FPA-byrån.

De erlagda kostnaderna för receptbelagda läkemedel har ett årligt kostnadstak, ett s.k. läkemedelstak som år 2014 är 610 euro. När den årliga självriskandelen har uppfyllts betalar patienten 1,50 euro per läkemedel och FPA

ersätter resten av läkemedlets pris. Mediciner som sjukförsäkringen inte ersätter ingår inte i kostnadstaket.

FPA följer på basis av uppgifter från apoteket med inköpen av läkemedel. När självriskandelen är överskriden har klienten rätt till ytterligare ersättning. FPA skickar information om detta till klienten. Tilläggsersättningen får du från apoteket i samband med att apoteket kontrollerar om du är berättigad till den från FPA.

Det elektroniska receptet är en läkemedelsordination, som en läkare skriver och undertecknar elektroniskt och sparar i en central databas som kallas Receptcentret. På basis av uppgifterna i Receptcentret kan vilket apotek som helst ge ut mediciner. En myndig person kan läsa sina egna uppgifter i Receptcentret på adressen www.kanta.fi/sv/. Man loggar in till tjänsten med sina personliga nätbankskoder, med ett ID-chipkort eller med ett mobilcertifikat. Patienten har fortfarande rätt att få sina recept på papper genom att säga nej till elektroniska recept.

Fr.o.m. början av år 2014 kan man med en europeisk läkemedelsordination skriven i Finland köpa mediciner på annat håll i Europa. Patienten måste själv begära en europeisk läkemedelsordination av sin läkare. Patienten betalar själv sin medicin och kan därefter ansöka om ersättning från FPA. Ersättning kan beviljas för motsvarande mediciner som ersätts i Finland.

5.6 Självriskan för resor inom hälsovården är 14,25 euro

(Sjukförsäkringslag)

FPA kan ersätta resor inom den offentlig eller privata hälsovården, ifall kostnaderna i enkel riktning överstiger självriskan. Även resor för rehabilitering ersätts ifall rehabiliteringen baserar sig på FPA:s eller den offentliga hälsovårdens beslut om rehabilitering (se kapitel 3.3.4).

FPA betalar vanligen ersättning enligt billigaste färdmedel för en resa till närmaste läkare, undersöknings- eller vårdanstalt. Fastän patienten i och med lagändringen 1.1.2014 kan välja sin egen vårdanstalt bland alla hälsovårdscentraler och enheter inom specialsjukvården i Finland, ersätter FPA endast resor till närmaste vårdanstalt. Till närmaste vårdanstalt räknas vanligen den huvudsakliga hälsovårdscentralen på den egna hem- eller boningsorten eller det närmaste universitetssjukhuset.

Om patienten i samband med läkarbesöket också måste åka till apoteket kan FPA ersätta de extra kilometerna till närmaste apotek. En resa som bara görs till apoteket för att köpa mediciner ersätts dock inte.

Självrisk för resor till sjukvård eller rehabilitering är 14,25 euro per resa i enkel riktning. Om resekostnadernas självriskandelar under ett kalenderår överstiger den årliga självriskandelen på 242,25 euro betalar FPA den överstigande delen i sin helhet. FPA följer upp hur den årliga självriskandelen uppfylls och skickar ett självriskkort för resekostnader åt patienten efter att den uppfyllts. Även nödvändiga resekostnader som är mindre än självrisken utökar det årliga kostnadstaket. Därför lönar det sig att spara alla kvitton för resorna. Resekostnaderna kan vara patientens egna, en ledsagares eller familjemedlems. Familjemedlemmarnas resekostnader bör bifogas till patientens vård.

När det gäller resor under 100 km som görs med allmänna färdmedel eller egen bil till en vårdenhet inom den offentliga hälsovården, behöver man vanligen inte bifoga kvitton eller någon utredning över behovet att använda egen bil. Ifall man måste resa över 100 km med taxi, egen bil eller med något annat särskilt färdmedel bör vårdanstaltens personal motivera bruket av dessa i ett särskilt intyg. För bruket av särskilda färdmedel har man

inom hälsovården möjlighet att skriva ut ett intyg, som är i kraft en viss tid eller tills vidare. Detta intyg gäller för alla resor som görs till enheter inom den offentliga hälsovården. När det gäller kostnader för bruket av egen bil kan man få en ersättning på 0,20 euro/km.

FPA:s direktersättning för taxiresor

Sjukvårdsdistrikten övergår till FPA:s system för direktersättning av taxiresor enligt en specialplanerad tidtabell. På FPA-byrån i det egna distriktet kan man kontrollera om direktersättningen redan har tagits i bruk. Vid förfarandet med direktersättning bör kunden beställa sin taxiresa från ett för ändamålet avsett beställningsnummer. Då betalar kunden självriskandelen på 14,25 euro per resa genom att uppvisa sitt FPA-kort. Ifall man vill beställa resan från något annat nummer än det särskilda beställningsnumret, måste man först själv betala priset för hela resan innan man kan söka ersättning från FPA. I systemet med direktersättning kan kunden inte välja någon viss chaufför. Men följande kunder är berättigade till en bekant taxichaufför, s.k. permanent taxiskjuts:

- klienter inom den medicinska rehabiliteringen för gravt funktionshindrade personer ordnad av FPA
- kunder som fyllt 65 år och fått medicinsk rehabilitering för gravt funktionshindrade personer
- barn under 16 år som reser ensamma
- allvarligt sjuka barn.

5.7 Kostnadstaket inom hälsovården

(Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården)

Det finns ett årligt kostnadstak på 679 euro per kalenderår för avgifter inom den offentliga hälsovården. Kostnadstaket är personligt, men avgifter som uppbärs av familjemedlemmar under 18 år kan slås ihop med den ena vårdnadshavarens kostnader. När det årliga

kostnadstaket har uppfyllts, erhålls tjänsterna inom den öppna vården i allmänhet gratis till årets slut.

Då avgifterna i kostnadstaket räknas ihop, beaktas följande avgifter som under kalenderåret uppburits för:

- läkarbesök vid hälsovårdscentralen
- fysioterapi
- serievård
- besök på sjukhusets poliklinik
- dagkirurgisk vård
- kortvarig anstaltsvård inom social- och hälsovården
- natt- och dagvård samt
- rehabiliteringsvård.

Till kostnadstaket räknas inte avgifter för tandvård, sjuktransport, läkarintyg, laboratorieundersökningar och diagnostiska avbildningar (exempelvis röntgen, ultraljud och magnetröntgen) som görs med en privatläkares remiss och inte heller inkomstbundna avgifter.

Man bör själv följa med hur kostnadstaket uppfylls med hjälp av ett uppföljningskort som fås vid hälsovårdscentralen eller på sjukhuset. Man bör dock spara de ursprungliga kvittona, eftersom man vid behov måste visa upp dem för att erhålla ett intyg över att kostnadstaket är uppfyllt. Intyget ges av hälsovårdscentralen eller av någon annan enhet inom den offentliga hälsovården.

Man bör observera att vårdtillbehör och -redskap för långvarigt behov som den vårdande läkaren ordinerat bör överlåtas kostnadsfritt av hälsovårdscentralerna till dem som behöver sådana. Sådana vårdtillbehör och -redskap är till exempel vårdredskap för diabetiker (blodsockerremсор, remсор för undersökning av urin, insulinsprutor osv.), redskap för stomipatienter, redskap för vård av ben- och ligg-sår samt blöjor, katetrar och urininsamlare.

5.8 Beskattningen

(Inkomstskattelag)

5.8.1 Avdrag på grund av nedsatt skattebetalningsförmåga

Om skattebetalningsförmågan blivit väsentligt nedsatt vid beaktande av den skatteskyldiges och familjens disponibla inkomster och förmögenhet på grund av någon särskild orsak – såsom försörjningsskyldighet, arbetslöshet eller sjukdom, kan man kräva avdrag på grund av nedsatt skattebetalningsförmåga. Personens eller familjens helhetssituation inverkar på avdraget.

En väsentlig förutsättning för att avdrag på grund av nedsatt skattebetalningsförmåga ska beviljas för höga sjukdomskostnader är att den skatteskyldiges och familjemedlemmarnas sammanlagda sjukdomskostnader under skatteåret utgör minst 700 euro. Avdragets storlek är beroende av utgifterna för sjukdomen och av de totala inkomsternas summa. Avdragets belopp är högst 1 400 euro.

Om det i familjen finns ett utvecklingsstört, minderårigt barn och om familjens skattepliktiga helhetsinkomster är mindre än 29 000 euro, dras 1 100 euro av i beskattningen som avdrag på grund av nedsatt skattebetalningsförmåga. Om familjen har inkomster på 29 100-57 000 euro, är avdragets belopp 700 euro. I speciella situationer kan avdraget vara större än ovan nämnda belopp. Mera information får man från skatteförvaltningen och på adressen www.vero.fi/sv-FI.

5.8.2 Invalidavdrag

(Inkomstskattelag)

Invalidavdrag på beskattningen beviljas en skatteskyldig som har en bestående skada eller sjukdom vars invaliditetsgrad är minst 30 %.

För att erhålla invalidavdrag bör man första gången bifoga ett läkarintyg till skattedeklarationen. Av läkarintyget bör invaliditetsgraden och dess begynnelsepunkt framgå. I fortsättningen gör skatteförvaltningen avdraget automatiskt. Om invaliditetsgraden förändras bör ett nytt läkarintyg skickas till skatteförvaltningen. Invalidavdraget kan sökas retroaktivt för en period på fem år.

Invaliditetsgraden hos dem som får full invalidpension anses vara 100 %. På motsvarande sätt fastställs invaliditetsgraden hos delinvalidpensionstagare till 50 %. Rätten till invalidavdrag består även efter att invalidpensionen övergår till ålderspension.

I statsbeskattningen är det fulla invalidavdragets storlek 115 euro. Summan dras av vid den statliga inkomstbeskattningen. Invalidavdrag kan också erhållas på pensionsinkomsterna. I kommunalbeskattningen är det fulla invalidavdragets storlek 440 euro av förvärvsinkomsterna. Avdraget kan inte erhållas på pensionsinkomsterna. Mera information får du från skatteförvaltningen och på adressen www.vero.fi/sv-FI.

5.8.3 Hushållsavdrag

(Inkomstskattelag)

En person som i sitt hem eller i sin fritidsbostad utbetalar lön eller ersättning för sedvanligt hushålls-, omsorgs- eller vårdarbete, underhåll och ombyggnad samt installation, underhåll och installeringsarbete som hänför sig till informations- och kommunikationsteknisk apparatur kan delvis avdra kostnaderna i beskattningen. Avdraget beviljas även för arbete som har gjorts i den skattepliktiges föräldrars eller makes/makas föräldrars hem eller fritidsbostad. Avdraget beviljas samma år som arbetsersättningen eller lönen och de extra lönekostnaderna har betalats.

Som hushållsavdrag kan man år 2014 avdra 15 % av den lön samt extra lönekostnader eller 45 % av den arbetsersättning som man betalar åt en företagare eller ett företag som hör till förskottsuppbördsregistret. Hushållsavdrag beviljas enbart för arbetets andel och inte för material. Hushållsavdragets maximibelopp år 2014 är 2400 euro i året per skattepliktig. Ett par kan få hushållsavdrag på sammanlagt 4800 euro. Till avdraget hör en självriskandel på 100 euro per skattepliktig.

Hushållsavdrag beviljas inte om det företag som utför arbetet inte hör till förskottsuppbördsregistret eller om man för arbetet fått en servicesedel, stöd för närståendevård eller understöd för reparationer i bostaden. Avdraget beviljas inte heller om arbetsersättningen betalas till andra än privatpersoner eller företag. En ersättning som betalats till ett allmännyttigt samfund berättigar dock till avdrag.

Det lönar sig alltid att på förhand ta reda på om man är berättigad till hushållsavdrag på ett arbete som man låtit utföra. Mera information får du från skatteförvaltningen eller på adressen www.vero.fi/sv-FI.

5.8.4 De moms fria socialtjänsterna

En privat serviceproducent kan sälja socialtjänster utan mervärdesskatt, ifall verksamheten övervakas av socialmyndigheterna och tjänsten säljs till en person vars funktionsförmåga är nedsatt och som är i behov av socialvård. Serviceproducenten och klienten bör uppgöra en serviceplan eller motsvarande plan. När klienten köper sina tjänster direkt av en privat serviceproducent, ansvarar serviceproducenten för att villkoren för momsfrihet uppfylls. Mera uppgifter får du från skattebyråerna.

5.8.5 Ledarhunden kan avdras som kostnader för anskaffande av inkomster

Den som har ledarhund och som behöver ledarhunden för att klara sig i arbetet, har möjlighet att som kostnader för anskaffande av inkomster ansöka om skillnaden mellan kostnadsersättning för krigsblinda och kostnadsersättning beviljad av ledarhundsskolan. Från statskontoret får du uppgifter om den gängse kostnadsersättningen för krigsblinda.

5.9 Allmänt bostadsbidrag

(Lag om bostadsbidrag)

Man ansöker om bostadsbidrag från FPA. Bostadsbidragets belopp är beroende av boendekostnader, bostadens storlek, boningsort, hushållets storlek, egendom och de fasta månatliga inkomsterna hos de personer som tillhör hushållet. I bostadsbidraget ingår en självriskandel.

Om en funktionshindrad behöver utrymmeskrävande hjälpmedel eller assistent för sin vård, kan den skäligen bostadsytan beräknas för en person extra i hushållet. Till utrymmeskrävande hjälpmedel hör exempelvis ledarhund eller en sådan arbetspunkt i en synskadads hem som förutom regelrätt utrustning även omfattar läs-tv och punktprinter. Som särskilt utrymmeskrävande hjälpmedel betraktas inte enbart läs-TV.

Det skattefria bostadsbidraget kan utbetalas retroaktivt högst från början av den månad, som föregår tidpunkten för inlämnandet av ansökan. Bostadsbidraget granskas årligen. Också mellangranskningar kan göras exempelvis om hushållets månadsinkomster eller boendekostnader förändras märkbart sedan senaste beslut. Bidragstagaren är skyldig att själv anmäla förändringar i omständigheterna till FPA. Ett för högt utbetalat bostadsbidrag återkrävs.

5.10 Bostadsbidrag för pensionstagare

(Lag om bostadsbidrag för pensionstagare)

Bostadsbidrag för pensionstagare kan betalas av FPA åt en pensionär med små inkomster. Men alla pensionärer, till exempel deltidspensionärer, har dock inte rätt till bostadsbidrag för pensionstagare. I sådana fall kan de ansöka om allmänt bostadsbidrag. Om det i den sökandes hushåll bor barn eller andra personer än maken/makan eller sambon, kan sökanden välja mellan bostadsbidrag för pensionstagare och allmänt bostadsbidrag.

Bostadsbidragets belopp beror förutom på boendekostnaderna på sökandens familjeförhållanden, familjens storlek och på inkomster och förmögenhet. Den egna bostaden betraktas inte som egendom.

Det skattefria bostadsbidraget för pensionstagare kan utbetalas retroaktivt för maximalt ett halvt år. Bostadsbidrag kan också utbetalas åt en person, som intagits på offentlig vårdanstalt för högst nio månader. Bostadsbidraget omprövas alltid då någon förändring i omständigheterna inträffar eller med minst två års mellanrum. Bidragstagaren är själv skyldig att anmäla förändringar i omständigheterna till FPA.

5.11 Utkomststöd, sociala krediter, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning

(Lag om utkomststöd, lag om sociala krediter, lag om ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning)

När en persons inkomster eller tillgångar inte räcker till nödvändiga utgifter i det dagliga livet, kan han/hon vara berättigad till utkomststöd som beviljas av kommunen. Utkomststödet är en förmån som i sista hand utbetalas för att trygga utkomsten. Det är avsett som

en tillfällig stödform tills personen får de förmåner som han/hon i första hand har rätt till. Utkomststödet ansöker man om från kommunens socialväsande.

Utkomststödet storlek beräknas utgående från skillnaden mellan godtagbara utgifter och inkomster. Till godtagbara utgifter hör en så kallad grunddel, vars belopp för en person som bor ensam år 2014 är 480,20 euro i månaden. Med grunddelen bör den sökande täcka följande utgifter:

- mat
- kläder
- små utgifter för hälsovård
- utgifter för personlig hygien och städning av hemmet
- avgifter för lokaltrafiken
- tidningsprenumerationer
- telefonräkningar samt
- utgifter för hobby- och rekreativ verksamhet.

Utöver grunddelen kan man godkänna utgifter för boende, såsom hyresutgifter eller hyresverderlag, vattenavgifter, elräkningar och avgifter för hemförsäkring samt något större utgifter för hälsovård.

Med det kompletterande utkomststödet bör den sökande täcka utgifter för barnens dagvård, boendeutgifter, som inte ingår i basutkomststödet och utgifter som är avsedda för särskilda behov.

Kommunen kan även bevilja ett preventivt utkomststöd enligt grunder den själv bestämmer.

Beslut om utkomststöd bör erhållas senast på sjunde vardagen efter den dag då ansökan lämnats in. I brådskande fall bör beslut fattas redan samma eller senast följande vardag.

Kommunerna kan, om de vill, som en del av socialvården bevilja sociala krediter. En social

kredit kan beviljas åt en person med små inkomster och tillgångar som inte kan få kredit till ett skälig pris, men ändå kan betala tillbaka krediten. Från den egna kommunens socialbyrå får du information om möjligheterna att få en social kredit.

Ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning är en lagstadgad och avgiftsfri tjänst för klienterna. Rådgivningen ordnas i första hand av kommunerna. Ytterligare information får du från den egna kommunen och på Konkurrens- och konsumentverkets hemsida på adressen www.kkv.fi/sv-FI.

6 Pensionsskyddet

(Lag och förordning om folkpension, arbetspensionslagar)

6.1 Pensionssystemet

Pensionssystemet i Finland tryggar utkomsten på grund av ålderdom, arbetsförmåga och vid en familjeförsörjares bortgång. Det lagstadgade pensionssystemet består av arbetspension samt garanti- och folkpension. Arbetspensionen tjänas in genom förvärvsinkomster. Garantipensionen tryggar minimipensionen (år 2014 743,38 euro i månaden utan förtida avdrag) för personer som är bosatta i Finland. Folkpensionen kompletterar utkomsten om den intjänade arbetspensionen är liten. Vart och ett av dessa pensionssystem omfattas av följande förmåner: ålderspension, invalidpension och familjepension. Systemen avviker något från varandra.

Pensionssystemet omfattar följande pensioner:

- Ålderspensionen är en förmån, som gör det möjligt för äldre personer att lämna arbetslivet.

- Med hjälp av deltidspension (arbetspensionssystemet) minskar man arbetsmängden genom att övergå till deltidsarbete.
- Invalidpensionen ersätter inkomstbortfall på grund av långvarig arbetsoförmåga.
- Rehabiliteringsstödet är en tidsbunden invalidpension.
- Arbetslöshetspensionen (folkpensionssystemet) gör det möjligt för äldre långtidsarbetslösa personer att gå i pension.
- Familjepensionen utbetalas till en avlidens make/maka och barn.
- Det lagstadgade obligatoriska pensionsskyddet kan kompletteras med arbetsgivarens pensionssystem eller med ett extra pensionsskydd, som man själv har skaffat sig.

Pensionsskyddscentralen (www.etk.fi/sve) är sakkunnigorgan för arbetspensionsskyddet och upprätthåller ett register över arbetsförhållanden med uppgifter om inarbetad arbetspension. Av Pensionsskyddscentralen eller av den egna arbetspensionsanstalten kan man begära ett skriftligt utdrag ur registret över arbetsförhållanden med en uppskattning av arbetspensionens belopp. Man kan också få en elektronisk uppskattning över arbetspensionen på adressen www.tyoelake.fi/sv. FPA informerar även om arbetspensioner.

6.2 Folkpension för personer bosatta i Finland

Folkpension kan beviljas en i Finland bosatt person som inte alls får arbetspension eller vars arbetspension är liten. Folkpensionen minskar i takt med att arbetspensionen ökar. Full folkpension för en person som bor ensam är 633,91 euro i månaden. Från folkpensionssystemet utbetalas ålderspension för personer som fyllt 65 år.

6.3 Arbetspension enligt arbetets varaktighet och förvärvsinkomster

Arbetspension kan beviljas en person, som på basis av sina förvärvsinkomster har sparat ihop pension i ett arbetsförhållande eller genom företagsverksamhet. Arbetspensionens belopp fastställs enligt förvärvsinkomsterna. Arbetspensionsanstalterna inom den privata sektorn skickar vart tredje år en uppskattning över arbetspensionen, där man redogör för arbetshistorik och den insamlade pensionens belopp. En uppskattning över arbetspensionen kan också när som helst skrivas ut på adressen www.tyoelake.fi/sv. Ålderspension enligt arbetspensionssystemet kan man få vid 63-68 års ålder.

6.4 Invalidpension

Invalidpensionen ersätter inkomstbortfall på grund av långvarig arbetsoförmåga. Invalidpensionen föregås vanligen av en 300 dagar lång period med sjukdagpenning. Arbetsförmågan uppskattas på basis av ett läkarutlåtande.

Både som arbets- och folkpension kan man erhålla full invalidpension eller tidsbundet rehabiliteringsstöd. Men däremot kan delinvalidpension och delrehabiliteringsstöd endast erhållas i arbetspensionssystemet. Invalidpensionen övergår i ålderspension när arbetspensionären fyller 63 år (65 år om arbetsförmågan har börjat före år 2003) och folkpensionären fyller 65 år.

I folkpensionssystemet utbetalas invalidpension om personen inte får någon annan pension eller om den övriga pensionen är liten. Pensionens belopp beror också på hur länge personen har bott i Finland.

Rehabiliteringsstödet motsvarar invalidpensionen. Åt en person som fått arbets-

pensionsanstaltens beslut om rehabilitering utbetalas invalidpensionens belopp förhöjt med 33 % under den aktiva rehabiliteringstiden. Den som får rehabiliteringsstöd som folkpension kan under rehabiliteringstiden få rehabiliteringspenning för pensionstagare.

Delinvalidpensionen är avsedd för en person som ännu kan fortsätta förvärvsarbete trots sin sjukdom. Delinvalidpension kan också beviljas en arbetslös person som kan arbeta trots sin sjukdom. Den arbetslöse kan vid sidan av sin delpension erhålla arbetslöshetsdagpenning, från vilken delpensionens belopp har dragits bort.

Delinvalidpensionen kan antingen beviljas tillsvidare eller som tidsbundet rehabiliteringsstöd. Delinvalidpensionens och delrehabiliteringsstödet belopp utgör hälften av invalidpensionens belopp.

6.5 Pension på grund av blindhet

En blind person (se kapitel 5.2 för en definition) har rätt att få invalidpension enligt 12 § 4 momentet i folkpensionslagen. Pension enligt detta moment berättigar till inkomstrelaterade sjuk-, arbetslöshets- och föräldraförmåner samt till arbetsförvaltningens tjänster. Man har också rätt att utföra lönearbete utan inkomstbegränsningar (se kapitel 6.6). Ifall en blind person får invalidpension från FPA på andra grunder än den ovan nämnda lagpunkten, kan han/hon begära att grunderna för beviljandet granskas med hjälp av FPA:s blankett för granskning av invalidpensionen. Granskningen kan göras retroaktivt för högst ett halvt år.

6.6 Pensionstagares rätt till förvärvsinkomster och att lämna pensionen vilande

(Lag om främjande av sjukpensionärers återgång i arbete)

Den som får ålderspension kan arbeta utan begränsningar, men arbetsinkomsterna inverkar då även på pensionens beskattning och på eventuella bostadsbidrag.

Arbets- och företagsinkomster inverkar på utbetalningen av invalidpensionen både inom folk- och arbetspensionssystemet, på pensionstagarens bostadsbidrag samt på beskattningen av pensionerna. Utöver invalidpensionen får man förtjäna 743,38 euro. Inkomstgränsen för en arbetspensionär kan vara högre. Innan man börjar förvärvsarbete kan man ta reda på sin personliga inkomstgräns från arbetspensionsanstalten. Om ens inkomster överstiger dessa gränser, kan pensionen lämnas vilande minst tre månader och högst två år. Den vilande pensionen börjar utbetalas på nytt, ifall arbetet upphör eller förvärvsinkomsterna är mindre än de ovan nämnda inkomstgränserna. Om detta måste man dock informera pensionsanstalten (se kapitel 7).

Åt en person som lämnar sin pension vilande utbetalas det högsta handikappstödet på 420,26 euro för högst 24 månader. Handikappstöd utbetalas bara åt dem som fick vårdbidrag för pensionstagare före pensionen lämnades vilande. Även om man lämnar sin pension vilande har man fortfarande rätt till bostadsbidrag för pensionstagare.

6.7 Garantipension

(Lag om garantipension)

Garantipensionen förbättrar utkomsten för de pensionärer som har de lägsta inkomsterna. Om pensionstagarens folkpension och för-

värvspension sammanlagt är mindre än gränsen för garantipension, 743,38 euro i månaden, utbetalas den resterande andelen som garantipension. På garantipensionens belopp inverkar alla andra pensioner personen får, också pensioner som erhålls från utlandet. Garantipension kan sökas från FPA och erhållas retroaktivt för högst sex månader.

Garantipensionen minskas inte på grund av pensionstagarens förvärvsinkomster, kapitalinkomster och egendom. Vård- och bostadsbidrag för pensionstagare samt stöd till närståendevård inverkar inte heller på dess storlek. Men däremot minskar garantipensionen bostadsbidraget och det eventuella utkomststöd som personen eller familjen erhåller. Garantipension utbetalas inte om den sökande endast får deltidspension, delinvalidpension eller familjepension.

Garantipensionstagaren är berättigad till sjukdagpenning ifall:

- Personen är under 68 år, arbetar efter att ha gått i pension och som pensionär drabbas av arbetsoförmåga i detta arbete.
- Garantipension har beviljats på basis av invalidpension enligt 12 § 4 momentet i folkpensionslagen åt en blind eller rörelsehindrad person.
- Garantipension har beviljats på basis av full invaliditet enligt olika lagar.

Garantipensionstagaren har i allmänhet rätt till rehabiliteringspenningförmån. Men rätten gäller däremot inte för en person som erhållit garantipension för att ha fyllt 62 år och får ålderspension eller förtida ålderspension, eller för en invandrare som fyllt 65 år.

För en blind arbetstagare, som enligt 12 § 4 momentet i folkpensionslagen får invalidpension och garantipension, fastställs rehabiliteringspenningen i första hand på basis av förvärvsinkomsterna. I andra hand kan rehabi-

literingspenningen fastställas på basis av den förmån som föregått det och i sista hand på basis av minimibeloppet. I detta fall inverkar garantipensionen inte på rehabiliteringspenningens belopp.

Garantipensionen kan dras in av särskilda skäl. Som ett särskilt skäl kan man anse ett fall där pensionstagaren går miste om en större förmån som kan erhållas på annat håll. För att garantipensionen ska dras in, måste pensionstagaren skriftligt begära att den ska upphöra. Om garantipensionen upphört på begäran, kan man på basis av en ansökan bevilja den på nytt.

7 Varifrån kan man få stöd i arbetslivet?

(Lag om offentlig arbetskrafts- och företagservice, statsrådets förordning om offentlig arbetskrafts- och företagservice, lag om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner, lag om främjande av sjukpensionärers återgång i arbete)

Sysselsättningstjänsterna vid Synskadades Centralförbund (SCF) kan ge dig vägledning och råd i olika skeden av arbetslivet. Att stöda din sysselsättning innebär att stöda dig i yrkesvalet, i sysselsättningskedet, att orka med ditt arbete och att planera din företagsverksamhet. Du kan också få stöd för att återvända till arbetslivet efter sjukledigheten.

När det gäller yrkesval kan personer i alla åldrar få yrkes- och karriärmässiga vägledningstjänster vid arbets- och näringscentralerna (i fortsättningen TE-centraler). Sådana tjänster är arbets- och karriärträning samt arbets- och utbildningsprövning.

I sysselsättningskedet kan arbetsförmedlingstjänsterna vid TE-centralerna söka och

erbjuda arbetsplatser som lämpar sig för den arbetssökande. Arbetssökanden kan också få information om arbets- och praktikplatser samt hjälp vid sammanställningen av en plan för att söka arbete. Lönestöd kan utbetalas till en arbetsgivare som avlönar en arbetssökande. För att lönestödet ska beviljas krävs alltid en individuell utredning. Att bli företagare är också ett sätt att sysselsätta sig själv. För detta ändamål kan man få understöd både från TE-centralerna och FPA i form av startpeng och näringsstöd.

TE-centralerna kan utbetala stöd för anpassning av arbetsförhållandena till arbetsgivaren. Stödet kan beviljas för anskaffning av arbetsmaskiner och -redskap samt för förbättring av metoderna. Stödet kan också beviljas för yttre förändringar av arbetsplatsen som är nödvändiga för att avlägsna eller minska den olägenhet som arbetstagarens funktionshinder eller sjukdom förorsakar.

En person som får rehabiliteringsbidrag eller invalidpension kan återvända till arbetslivet och vara klient vid TE-centralerna. Blinda pensionstagare (12 § 4 momentet i folkpensionslagen, se kapitel 6.5) har rätt att som arbetslösa arbetssökanden utnyttja TE-centralernas tjänster och stöd.

Den som får invalidpension (enligt både folkpensionslagen och arbetspensionslagen) kan lämna sin pension vilande ifall förvärvsinkomsterna överstiger 743,38 euro i månaden eller den personliga gränsen för hur mycket man får förtjäna enligt arbetspensionslagarna (se kapitel 6.6). Pensionen kan lämnas vilande under en period på minst tre månader och högst två år i gången. En pension som lämnats vilande börjar man igen utbetala om arbetet upphör eller om förvärvsinkomsterna är mindre än den ovan nämnda gränsen för hur mycket man får förtjäna. Åt en person som lämnar sin pension vilande, utbetalas förutom

lönen ett stöd som är lika stort som det högsta handikappbidraget, ifall han/hon fick vårdbidrag för pensionstagare innan pensionen lämnades vilande.

Närmare upplysningar om frågor som berör yrkesval, sysselsättning och arbetslivet får man av rehabiliteringsrådgivarna vid FSS (se kapitel 15, kontaktuppgifter). På finska får man upplysningar av sysselsättningsavdelningen vid SCF, tfn 09 396 041. Dessutom får man upplysningar på följande hemsidor: www.te-palvelut.fi/te/sv/, www.fpa.fi.

8 Tjänster som underlättar vardagen

8.1 Undervisning i punktskrift

(Förordning om medicinsk rehabilitering, handikappservicelag)

På anpassningsträningsskurser, som ordnas på svenska av Förbundet Finlands Svenska Synskadade r.f. (FSS) och på finska av Synskadades Centralförbund (SCF), utgör punktskriften en del av rehabiliteringen. Syftet är att främja den synskadades möjligheter att klara sig på egen hand i så väl arbetet och studierna som i skötseln av de dagliga personliga ärendena.

Kurser i punktskrift ordnas även som regionala kurser av distriktsföreningarna inom FSS (se kapitel 16, kontaktuppgifter). Det går även att studera på distans och individuellt under ledning av en speciellt utnämnd handledare. För kostnaderna kan FPA, kommunens social- och hälsovårdsväsende eller försäkringsanstalterna svara.

Synskadeförbunden ordnar även kurser i punktskrift för seende personer. Dessutom finns ett material på finska, *Pistele mennen*, för självstudier i punktskrift avsett för seende och synsvaga personer.

Närmare uppgifter om undervisningen i punktskrift ger FSS punktskriftsansvariga, tfn 09 6962 3024 och utbildningsplaneraren vid SCF, tfn 09 396 041.

8.2 Mobilityhandledning

(Förordning om medicinsk rehabilitering, handikappservicelag)

Syftet med mobilityhandledningen är att synskadade personer ska lära sig att röra sig tryggt och självständigt med till exempel vit käpp och andra hjälpmedel i sådana omgivningar som är viktiga för dem.

Ansvaret för ordnandet av mobilityhandledningen är främst uppdelat mellan den offentliga hälsovården, alltså centralsjukhusens enheter för synrehabilitering och kommunens socialväsande. Mobilityhandledning kan ges på anpassningsträningsskurser ordnade av SCF, FSS och centralsjukhusen samt som individuell handledning i klientens hemmiljö. Mobilityhandledning ges också vid läroanstalter för synskadade.

När synskadade personer önskar få mobilityhandledning kan de ansöka om den genom att kontakta centralsjukhusens rehabiliteringshandledare för synskadade eller den ansvariga socialarbetaren för handikapptjänster inom socialväsandet i den egna kommunen. Mera information om mobilityhandledningen ger centralsjukhusens rehabiliteringshandledare, mobilityhandledarna vid SCF, tfn 09 396 041 samt rehabiliteringsrådgivarna vid FSS (se kapitel 15, kontaktuppgifter).

8.3 Frivilligverksamhet

Frivillighjälp erbjuds för olika aktiviteter i vardagen. Man kan exempelvis få hjälp med att utträta ärenden, motionera utomhus och att utöva olika hobbyer. Frivillighjälp erbjuds av flera olika aktörer: församlingar, föreningar

och organisationer, bl.a. Röda korset i Finland, Martorna, 4H och Lions. Synskadade kan också använda sig av deras tjänster. Den som vill bli frivilligarbetare kan också göra en egen insats inom frivilligarbetet.

Kamratstödet är också en form av frivilligverksamhet. Om du saknar en meningsfull samsättning i din vardag, är du med din egen synskadade och skulle vilja hjälpa andra synskadade, kan du kontakta den lokala föreningen i ditt eget distrikt. Föreningarna erbjuder mångahanda former av kamratstöd. Du har bl.a. möjlighet att fungera som ledare för olika klubbar och grupper, träffa andra synskadade i ditt distrikt eller hålla kontakt med dem per telefon. Du har också möjlighet att representera din förening och informera om synskaderelaterade frågor vid lokala evenemang eller genom att till exempel delta i handikapprådets verksamhet. Mera information får du av FSS, tfn 09 696 2300 eller av koordinatören för åldrings- och frivilligarbete vid SCF, tfn 09 396 041.

8.4 Inläsningstjänst

Den riksomfattande inläsningstjänsten vid SCF har till uppgift att åt synskadade klienter framställa Daisy-publikationer av sådant material, som andra aktörer inte läser in. Till inläsningstjänsten kan klienterna skicka sådant material, till exempel tidningar, böcker och bruksanvisningar, som de behöver i sitt arbete eller på sin fritid. De dokument som de frivilliga inläsarna läser in, returneras till klienten tillsammans med det ursprungliga materialet. Förutom postavgiften för det material som skickas till inläsningstjänsten för att läsas in, är tjänsten avgiftsfri för klienten. Du kan beställa inläsningar på vardagar från kl 9-15 tfn 09 3960 4681 eller e-post lukupalvelu@nkl.fi.

8.5 Biblioteks- och tidningstjänster

(Lag och förordning om biblioteket för synskadade)

Celia-Biblioteket betjänar alla med läshinder i hela landet. Utgående från kundernas specialbehov kan biblioteket producera och låna ut specialanpassat material, såsom talböcker, punktskriftsböcker, elektroniska böcker och reliefbilder. En särskild uppgift för Celia-biblioteket är att producera läroböcker för synskadade skolelever och studerande. Även inrättningar såsom servicehus och allmänna bibliotek kan låna böcker från Celia åt sina läshindrade klienter. Mera information hittar du på adressen www.celia.fi, palvelut@celia.fi och tfn 09 2295 2200.

På SCF:s hemsidor (www.nkl.fi/lukeminen) och på FSS:s hemsidor (www.fss.fi/sv/om-oss/fss-publikationer) hittar du uppgifter om tal- och punktskriftstidningar samt om tidningar i storstil och elektroniskt format, som utkommer i Finland. Tidningsurvalet omfattar bl.a. dagstidningar och allmänna tidskrifter samt organisations- och kundtidningar. Mera information får du av FSS, tfn 09 696 2300 eller av SCF tfn 09 396 041.

8.6 Elektroniska publikationer

I samarbete med tidningsförlagen erbjuder SCF Luetus-tjänsten, som gör det möjligt att läsa tidningar i datorn och mobila anordningar. För att man ska få bli kund inom Luetus-tjänsten, krävs en minst 50-procentig invaliditetsgrad förorsakad av synskadan. I urvalet av publikationer hittar du bl.a. mer än 40 dagstidningar och ett tiotal tidskrifter samt olika guider såsom information om radio- och tv-programmet och uppgifter om läkemedel. Med tjänsten kan du också läsa tusentals e-böcker. För att du ska kunna använda Luetus-tjänsten, måste du ha en dator med hjälpmedel el-

ler en mobil anordning och en internetförbindelse. Mera information hittar du på www.nkl.fi/luetus, tfn 09 3960 4000, apua@thp.nkl.fi.

FSS understöder ett digitalt utgivningssystem för finlandssvenska taltidningar, där samtliga finlandssvenska dagstidningar utkommer i digital form. För att få ta del av tjänsten krävs ett intyg på synskada, mera information hittar du på www.fss.fi/sv/om-oss/taltidningar.

9 Stöd vid användningen av bil

9.1 Ekonomiskt stöd vid inköp av bil

(Handikappservicelag)

Socialväsendet i den egna hemkommunen kan, som en prövningsbaserad stödåtgärd enligt handikappservicelagen, bevilja ekonomiskt stöd för inköp av bil. Ifall man måste göra ändringsarbeten i bilen till exempel på grund av ett rörelsehinder, kan kommunens socialväsende bevilja understöd för de nödvändiga ändringsarbetena i enlighet med handikappservicelagen (se kapitel 2.2.4).

9.2 Parkeringstillstånd för funktionshindrade personer

(vägtrafiklag och -förordning)

Polisen kan åt en gravt funktionshindrad person eller för att transportera honom/henne, bevilja ett parkeringstillstånd för funktionshindrade personer. En synskadad person kan beviljas ett parkeringstillstånd om synskärpan i det bättre ögat uppskattas till maximalt 0,1 eller om synskärpan vid en helhetsuppskattning av synförmågan motsvarar minst invaliditetsklass 17 i lagen om olycksfallsförsäkring (en invaliditetsgrad på minst 85 %).

Man ansöker om tillståndet på en blankett som fås på polisens tillståndsinrättning. Blanketten finns också på internet under adres-

sen www.polisen.fi. Till ansökan bör bifogas två svartvita passfotografier samt ett läkarutlåtande, i vilket funktionsnedsättningens slag och svårighetsgrad framgår. I läkarutlåtandet är det också skäl att nämna att det skrivits för att ansöka om parkeringstillstånd åt en funktionshindrad person. Praxisen om vad som bör framgå i ett läkarutlåtande varierar regionalt. Från den egna polisinrättningen bör man ta reda på hurdant intyg som krävs. Tillståndet beviljas åt den funktionshindrade själv, fastän han/hon inte själv kör bilen. I dessa fall bör det i läkarutlåtandet framgå att den som skall transporteras efter transporten inte klarar sig utan ledsagare. Därtill bör man framlägga en tillförlitlig utredning över att transporten är regelbunden eller upprepad. Även en person utan bil kan ansöka om parkeringstillstånd. Tillståndet bör under parkeringen läggas innanför bilens vindruta. Tillståndet är personligt och i kraft i alla EU-länder i högst tio år.

Enligt vägtrafiklagen berättigar parkeringstillståndet till avgiftsfri parkering på avgiftsbelagd parkeringsplats. Med parkeringstillståndet får man även parkera på ett område där det annars är förbjudet genom trafikmärkena 372 (parkering förbjuden) eller 373 (parkeringsförbudsområde). Utöver detta berättigar tillståndet till att stanna under en längre tid på en sådan parkeringsplats där parkeringen är tidsbegränsad. Om parkeringen innebär uppenbar skada, kan polisen uppmana att flytta bilen till en ändamålsenlig plats. Eftersom vägtrafiklagen inte innefattar privata områden såsom köpcentra, bör man vid parkering på dessa områden beakta de befintliga trafikmärkena.

Den som äger ett parkeringstillstånd har dessutom rätt att ansöka om befrielse från grundskatten på fordonsskatt (se kapitel 9.5).

9.3 Återbäring av bilskatt

(Lag om bilskatt)

En funktionshindrad person kan få återbäring på den skatt som ingår i priset på en bil, som är avsedd för hans/hennes eget bruk och som för första gången registreras i Finland. Enligt förutsättningar som förordnas om i lagen om bilskatt (§ 51), kan en person få återbäring:

- Ifall invaliditetsgraden för en bestående rörelse- eller synskada utgör minst 80 procent.
- Ifall den bestående invaliditetsgraden är minst 60 procent eller 40 procent till följd av nedsatt rörelseförmåga på grund av att de nedre extremiteterna fungerar bristfälligt och anskaffning av bil är av väsentlig betydelse för arbete eller tjänst eller för yrkesinriktade studier.

Sökanden behöver inte själv vara bilens förare.

Maximibeloppet för återbäring av bilskatt är 3770 euro, om återbäringen beviljas på basis av 80 procentig rörelse- eller synskada eller på basis av 60 procentig, bestående invaliditetsgrad. För personer för vilka automatväxel är nödvändig, är maximibeloppet för återbäring 4980 euro. Om bilskatten återbärs på basis av 40 procentig invaliditetsgrad i de nedre extremiteterna är återbäringen 60 % av bilskatten, men dock högst 2460 euro. Om bilen köps på avbetalning återbärs bilskatten till den som ansöker först då han/hon blivit antecknad i registerutdraget som ägare till bilen.

Om återbäring av bilskatt görs en skriftlig ansökan inom sex månader efter att bilen blivit registrerad, eller om den är köpt på avbetalning från och med det datum den ansökande registrerats som ägare. Till ansökan bör man bifoga samma dokument som till ansökan om förhandsbeslut samt därtill en kopia av den tekniska delen av bilens registerutdrag försett med ett märke för återbäring av bilskatt,

en kopia av inköpsräkningen och bankkontonummer. Ansökan sänds till Södra tulldistriktet på adressen Hangö tull, 10900 Hangö. Kuvertet bör märkas med bilbeskattning.

Redan innan bilen anskaffats eller registrerats i sökandens namn kan man ansöka om beslut gällande återbäring av bilskatten. Den som är missnöjd med beskattningsbeslutet kan söka ändring genom att besvara sig hos den förvaltningsdomstol, till vars domkrets de sökandes hemort hörde när de ansökte om återbäring av bilskatten. Det skriftliga besväret skickas till tullen, som jämte sitt eget utlåtande vidarebefordrar det till förvaltningsdomstolen. Mera uppgifter hittar du på adressen www.tulli.fi/sv.

9.4 Lättnad av bilskatt

Tullstyrelsen kan bevilja lättnad av bilskatten enligt § 50 i lagen om bilskatt, ifall sökanden inte uppfyller de förutsättningar som anges i § 51 i samma lag. När man beviljar skatteåterbäring beaktas bl.a.:

- arten av funktionshinder, som bör vara sådant att det förhindrar rörligheten
- behovet av bil
- familjens ekonomiska och sociala ställning.

Tullstyrelsen kan om särskilt vägande skäl föreligger återbära skatten antingen helt eller till en skälig del. På dessa grunder har återbäring av bilskatten beviljats föräldrar, som behöver bil för förflyttning av gravt funktionshindrade barn. Om lättnad av bilskatten kan även ansökas på förhand. I ansökan bör man nämna att den baserar sig på § 50 i lagen om bilskatt.

En fritt formulerad skriftlig ansökan sänds till tullen på adressen PB 512, 00101 Helsingfors. Kuvertet bör märkas med Bilbeskattning, handledning och utveckling. Bilagorna till ansökan är desamma som när återbäring söks med hänvisning till § 51 i lagen om bilskatt. Som en utredning över den ekonomiska

situationen bör man även till ansökan bifoga en utredning över senast verkställda beskattning samt en utredning över ekonomisk ställning gjord av hemortens socialmyndighet. I en på förhand inlämnad ansökan bör man även nämna priset på den bil som skall anskaffas. Tullstyrelsens beslut kan inte överklagas. Närmare upplysningar på adressen www.tulli.fi/sv.

9.5 Befrielse från grundskatt på fordonsskatt

(Lag om fordonsskatt, vägtrafiklag)

Bilens innehavare är skattskyldig. Enligt fordonslagen är skatteperioden för bilskatt en period på 12 månader som börjar då bilen första gången registreras eller återregistreras eller då en person köper en begagnad bil.

Man kan få befrielse från fordonsskattens grundskatt:

- Om en person har beviljats ett parkeringstillstånd för funktionshindrade personer (se kapitel 9.2).
- Om den som kör bilen transporterar en funktionshindrad person, som innehar ett parkeringstillstånd för funktionshindrade personer.
- Om fordonets ägare har beviljats skatteåterbäring på basis av § 51 i lagen om bilskatt eller om han/hon, på basis av § 50 i samma lag, avsiktligt har blivit befriad från grundskatten på grund av olägenheter som den egna eller en familjemedlems sjukdom eller funktionsnedsättning förorsakar.

Ansökan om befrielse från grundskatten görs till Trafiksäkerhetsverket Trafi. Befrielse beviljas den person som är fordonets skattskyldiga. Man kan få befrielse endast från grundskatten på fordonsskatt. För dieseldrivna fordon skall man erlægga fordonsskattens drivkraftsskatt.

Ansökningsblanketter får man på Internet (<http://www.trafi.fi/sv/vagtrafik/beskattning>),

från polisinspektionen eller från bilbesiktningen. Till ansökan bör bifogas kopior av parkeeringstillståndets båda sidor. Mer information får du från Trafi per tfn 029 534 5128.

9.6 Invalidrabatt i trafikförsäkringen

(Trafikförsäkringsbolagen)

En del trafikförsäkringsbolag kan på basis av invaliditet bevilja funktionshindrade personer rabatt på trafikförsäkringspremien mot uppvisande av det första beslutet om återbäring av bilskatten. Man bör ta reda på den rabatt som beviljas, d.v.s. utgångsbonusklassen från sitt eget försäkringsbolag. Rabatt beviljas inte om den sökande redan har en större bonus än utgångsbonusklassen. Man får närmare upplysningar från trafikförsäkringsbolagen.

9.7 Dispens angående körkort och rätt att köra bil

(Vägtrafiklag)

Trafiksäkerhetsverket kan bevilja dispens angående tillståndet att erhålla B-klassens körkort och på särskilda grunder bevilja dispens från ålders- och hälsokrav gällande körkort och rätt att köra bil. Till exempel kan man anhålla om dispens åt synskadade föräldrars minderåriga barn. Dispens kan beviljas åt en minst 17 år fylld person. Beviljandet av dispens sker enligt prövning i varje enskilt fall och kan komma i fråga endast i extremt svåra situationer. Dispens har inte beviljats enbart på grund av långa resor eller dåliga trafikförbindelser.

Man ansöker om dispens med en fritt formulerad ansökan riktad till trafiksäkerhetsverket. Till ansökan bör man bifoga utredningar över varför körkortet behövs, till exempel en kopia av ett läkarutlåtande och ett utlåtande av socialnämnden. Lösenavgiften för dispens från

ålderskrav är 100 euro och från hälsoskäl 105 euro. Besluten är avgiftsbelagda även om de är negativa.

10 Rabatter på olika färdmedel

10.1 Tågresor

Pensionerade synskadade kan få rabatt på tågbiljetter. Pensionärsrabatten utgör 45-55 % av priset på grundbiljetten och den flexibla biljetten. 65 år fyllda pensionärer och under 65-åringar, som har beviljats arbetslöshetspension eller pension som grundar sig på full invaliditet från FPA eller det finska arbetspensionssystemet, kan få pensionärsrabatt.

1) Pensionärer som fyllt 65 år måste bevisa sin rätt till rabatt genom att på tåget i samband med biljettkontrollen visa antingen:

- ett officiellt ID-kort, pass, körkort, ett FPA-kort med fotografi eller ett bankkort med fotografi.

2) Pensionärer under 65 år måste bevisa sin rätt till rabatt genom att på tåget i samband med biljettkontrollen visa antingen:

- ett FPA-kort med bild och texten pensionär, ett folkpensionärskort utan bild, ett arbetspensionärskort beviljat av arbetspensionsbolaget eller VR:s pensionskort (VR:s E-kort).

- Om man har ett arbetspensionärskort, ett folkpensionärskort eller VR:s E-kort utan fotografi, måste man också visa upp ett personbevis beviljat av polismyndigheten (ett pass, körkort eller ID-kort).

När en synskadad person med en invaliditetsgrad på minst 65 % reser med ledsagare, är ledsagaren berättigad till gratis resa även på nattågens sovplatser. Ledsagaren bör vara minst 18 år gammal. Den synskadade bör då ha tågbiljett för en vuxen, ett barn, en studerande eller en pensionär. Åt ett synskadat

barn under sex år bör man också köpa juniorbiljett om man vill erhålla en gratis biljett åt hans/hennes ledsagare. Biljetterna åt den synskadade och ledsagaren bör köpas samtidigt. Om den synskadade har köpt sin biljett från nätbutiken, kan ledsagarens biljett läggas till samma beställning antingen i biljettförsäljningen på stationen eller i VR:s kundtjänst. Avgångar till specialpris berättigar inte till gratis ledsagare.

I samband med att man köper biljett och när man reser, måste synskadan bestyrkas med:

- 1) ett synskadekort i FSS eller SCF om invaliditetsgraden är minst 65 %
- 2) ett läkarintyg i vilket framgår att synskadans invaliditetsgrad är minst 65 %
- 3) ett medlemskort i Finlands dövblinda rf

En person som reser med en ledarhund har rätt att resa i avdelningen för sällskapsdjur, på invalidplatser eller på Pendolino-tågens platser för sällskapsdjur. I en sovvagn med två våningar reser ledarhunden gratis med den synskadade i hytter för sällskapsdjur eller i invalidhytter. I snälltågens sovvagnar kan man resa med ledarhund i den sista hytten. Hytten bör alltid reserveras helt för eget bruk och erhålls då till ett förmånligare pris än en normal enpersonshytt.

10.2 Flygresor i hemlandet

På inrikesflyg kan Finnair bevilja rabatt på det normala priset bl.a. åt alla 65 år fyllda personer, åt personer som erhåller full pension på grund av arbetsoförmåga, åt personer som får rehabiliteringsstöd samt åt funktionshindrade personer, som har en invaliditetsgrad på minst 80 %. Pensionstagaren bevisar sin rättighet med ett FPA-kort försett med fotografi och Finnairs logo, ett pensionsbeslut, ett personbevis (65-åringar) och dessutom med ett pensionärskort (under 65-åringar) eller ett läkarintyg (invaliditetsgraden).

Den synskadade kan resa antingen ensam eller med ledsagare på alla flygrutter med Finnairs inrikesflyg. Också ledsagaren kan resa med seniorbiljett. En ledsagare som betalat tur- och returbiljett kan återvända hem antingen omedelbart eller tillsammans med den synskadade. Ledsagarens biljett bör reserveras samtidigt med den synskadade passage- rarens biljett. Man bör också nämna att man har en ledarhund när man reserverar biljett, för om en person som är allergisk mot hundar har reserverat plats till flyget, kan man inte ta med en ledarhund på samma flyg.

Obs! Även om Finnair beviljar rabatt på en biljett till normalpris betyder det inte nödvändigtvis att det är den förmånligaste biljetten. Till exempel kan Finnairs biljett till kampanjpris vara ett förmånligare alternativ. Det lönar sig också att ta reda på biljettpriserna hos andra flygbolag.

10.3 Bussresor

Personer under 65 år som får full eller viss- tids pension kan, i enlighet med kilometer- taxan för vuxna, få 30 % rabatt på bussresor som är över 80 km långa i enkel riktning. Man kan köpa biljetten antingen i bussen eller på förhand i Matkahuolto. De på förhand köpta biljetterna gäller en månad från inköpsdatum. Man kan få rabatt på bussen genom att upp- visa Matkahuoltos pensionärskort, ett FPA- kort försett med fotografi och Matkahuoltos, VR:s eller Finnairs logo, FPA-s pensionärskort eller ett arbetspensionärskort beviljat av ar- betspensionsanstalterna. Om man har ett kort utan fotografi, bör man också uppvisa ett ID- kort, pass eller körkort beviljat av polisen. 65 år fyllda personer får rabatt på bussresor ge- nom att uppvisa ett ID-kort, pass eller körkort beviljat av polisen.

10.4 Resor i lokaltrafiken

En del kommuners trafikverk och trafikanter beviljar gratis invaldibiljetter och olika slags rabatter åt synskadade passagerare. Också ledsagaren till en synskadad passagerare, som reser gratis, kan ha rätt till gratisresor. Man kan få mera information av kommunens trafikverk eller trafikanter.

11 Assistanstjänster på stationer och i båttrafiken

11.1 Järnvägsstationer

(EU:s järnvägsansvarsförordning)

En funktionshindrad resenär har möjlighet att på VR:s samtliga servicestationer få assistans för att stiga av eller på tåget. Assistansservicen måste beställas senast 48 timmar innan resan påbörjas. Man vill att den synskadade skall vara på överenskommen assistansplats en halv timme före tågets avgång. Assistansen kan reserveras antingen från VR:s biljettförsäljning eller VR:s kundservice, tfn 0600 41 901 (1,99 e/samtal +lna). På Helsingfors station reserveras assistansservicen från Helsingfors stationservice, tfn 040 86 21 421 eller tfn 0307 21 422. Mera information får du på VR:s hemsida www.vr.fi/se/index/palvelut/palvelut_junissa/vammaispalvelut.html.

11.2 Flygfält

(EU:s förordning om rörelsehindrade personers rättigheter i flygtrafiken)

En avresande passagerare assisteras i incheckningen, säkerhetskontrollen och på portområdet ända till platsen i planet. En anländande passagerare assisteras ut från flygplanet till terminalen och vidare till parkeringsområdet, till hållplatsen för kollektivtrafik eller taxibilar. Assistansservicen beställs från resebyrån eller flygbolaget i samband med att

man reserverar resan eller senast 48 timmar innan flyget ska avgå. På flygfältet kan man anmäla sig vid incheckningen eller anropspunkten minst två timmar före flygets avgång. Finavias anvisningar för rörelsehindrade passagerare hittar du på adressen www.finavia.fi/sv/flygresan/fore-resan/nedsatt-rorlighet.

Respons på tjänsten kan man antingen ge direkt till flygbolaget eller flygfältsinnehavaren, i Finland till Finavia på adressen www.finavia.fi/sv/respons.

Om man inte är nöjd med det svar man får på den givna responsen, kan man därefter besvara sig i ärendet till verkställighetsorganet i det land där fallet inträffade. I Finland är detta organ Trafiksäkerhetsverket Trafi www.trafi.fi/sv/tjanster/kontakta_oss/ge_respons eller kirjaamo@trafi.fi.

11.3 Båtterminaler och båtresor

(EU:s förordning om passagerarnas rättigheter i havs- och insjötrafiken)

En funktionshindrad person har rätt att gratis få assistans i hamnarna för att stiga ombord på fartyget och för att stiga i land från fartyget. Man bör meddela om hjälpbehovet till rederiet eller resebyrån senast 48 timmar innan man behöver hjälp. Man bör anlända till assistanspunkten i hamnen vid den tidpunkt som rederiet meddelar eller senast en timme innan fartyget ska avgå. Under resan får man också vid behov hjälp att förflytta sig till fartygets WC-utrymmen.

Man bör alltid meddela om funktionsnedsättningen och/eller rörelsehindret när man reserverar resan. Resebyrån, researrangören eller rederiet kan, av säkerhets- eller andra särskilda skäl, kräva att den funktionshindrade personen reser i sällskap med en assistent. I sådana fall uppbärs ingen avgift för assistentens resa. Man får mera information från rederierna exempelvis på adressen www.vikingline.

fi/sv/finland/boka-betala-andra/bra-att-veta/rorelsehindrede eller på finska på www.tallinksilja.fi/vammaispalvelut.

11.4 Busstationer

(EU:s förordning om passagerarnas rättigheter i busstrafiken)

En funktionshindrad person har rätt att få hjälp med problem som hänför sig till resandet. Kunden får hjälp att förflytta sig till avgångsplattformen och vid behov till biljettförsäljningspunkten och väntetrymmena. Vid startplatsen följer assistenten dig till bussen och hämtar dig sedan från bussen vid destinationen för din resa. Man bör meddela om hjälpbehovet minst 48 timmar före resan. Beställningen bör göras från måndag till fredag från kl 8.00–17.00, tfn 0200 4000 (samtalet kostar 1,99 €/min + lna) eller per e-post på adressen avustuspalvelut@matkahuolto.fi. Man bör anmäla sig vid den överenskomna assistanspunkten senast vid den tidpunkt som meddelats, eller om en sådan inte har uppgetts, minst 30 minuter före bussen ska avgå.

Rörelse- och funktionshindrade personer kan få assistans på följande busstationer för persontrafik: Helsingfors, Joensuu, Jyväskylä, Kouvola, Kuopio, Lahtis, Villmanstrand, Uleåborg, Björneborg, Rovaniemi, Tammerfors, Åbo och Vasa. Assistanstjänsterna står till förfogande under biljettförsäljningens öppethållningstider. Mera information hittar du på www.matkahuolto.fi/sv/resa/rorelsehindrede.

12 Synskadekort

Synskadekortets uppgift är att bevisa dess innehavares synskada. En synskadad person vars invaliditetsgrad p.g.a. synskadan är minst 50 % kan få ett Synskadekort. Invaliditetsgraden måste bevisas med ett läkarintyg. Synskadekortet beviljas när personen blir medlem i någon synskadeförening. Personer som inte vill bli medlemmar i någon synskadeförening, kan ta kontakt med Synskadades Centralförbunds medlemservice eller Förbundet Finlands Svenska Synskadades rehabiliteringsrådgivare.

I Synskadekortet antecknas kortinnehavarens namn, födelseid, synskadans invaliditetsgrad och skadeklass. Synskadades Centralförbund beviljar synskadekortet som är avgiftsfria.

Med Synskadekortet kan man få rabatter bl.a. i kollektivtrafiken, på teatrar, museer och kommunala motionsställen. Rabatterna är fördelar som serviceproducenterna erbjuder och varierar beroende på dem.

13 Om du inte är nöjd med det beslut som du får

13.1 Myndigheterna kan själva ändra det beslut som de har fattat

(Förvaltningslag)

Ifall klienten är missnöjd med någon myndighets beslut är det skäl att innan man söker ändring gå igenom ärendet med den myndighet som fattat beslutet. Då kan man lägga fram ytterligare motiveringar som stöd för ansökan, klarlägga de uppgifter som man gett tidigare och sedan be att den myndighet som fattat beslutet själv rättar det. Det är viktigt att man framför sin begäran om självrättelse omedelbart då man fått beskedet, för att det vid behov ska finnas tillräckligt med tid att söka ändring

inom den tidsfrist som särskilt angivits. Om tidsfristen för ändringssökande löpt ut eller om det kommit fram nya fakta i ärendet är det alltid möjligt att lämna in en ny ansökan.

13.2 Delgivande av beslut och besvärсанvisning

(Förvaltningsprocesslag, förvaltningslag)

Beslutet bör alltid tillkännages antingen i original eller som bestyrkt kopia. Klienten anses ha fått kännedom om beslutet på sjunde dagen sedan det postats. Den sju dagar långa tidsfristen beräknas från dagen efter att beslutet har postats. Tidsfristen för ändringssökande beräknas från den dag beslutet har fått tillkänna.

Myndigheterna kan också delge beslutet muntligt om ett förvaltningsärende har blivit aktuellt på deras initiativ (beslut av Riksdagens justitieombudsman 25.11.2011 nr 1461/4/10). Myndigheterna kan till exempel kontakta klienten per telefon och meddela att ett visst slags beslut eller något annat skriftligt dokument är att vänta inom den närmaste tiden.

Till myndighetsbeslut bör alltid bifogas en besvärсанvisning där det framgår till vilken myndighet man skall rikta besvärsskriften samt uppgifter om hur och inom vilken tid man kan söka ändring i beslutet. I besvärсанvisningen bör man uppge vad besvärsskriften skall innehålla, vilka bilagor som bör finnas med samt anvisningar för inlämnande av besväret. Ifall man inte kan överklaga beslutet bör det framgå av beslutet vilken stadga som ligger till grund för att man inte kan överklaga det.

13.3 Hur bör jag formulera en besvärsskrift?

(Förvaltningsprocesslag)

Att utarbeta en besvärsskrift utgör det första skedet i ändringssökandet. I besvärsskriften bör man ange:

- varför man är missnöjd med det beslut man har fått
- på vilka grunder man söker ändring
- hur man kräver att beslutet borde ändras.

Besvärsskriften bör egenhändigt undertecknas. Om klienten exempelvis har skaffat ett nytt läkarutlåtande som stöd för besväret bör det bifogas till besväret. Besvärsskriften bör under besvärstiden tillställas besvärsmyndigheten.

Efter att besvärstiden gått ut:

- kan man ställa nya krav utgående från förändrade förhållanden eller sådant, som kommit en till kännedom efter det att besvärstiden löpt ut.
- är det inte möjligt att utvidga kraven från de ursprungliga.
- går det även att göra tillägg till ett bristfälligt besvär genom att anföra nya grunder som stöd för sina krav.

Tillägget bör göras inom rimlig tid efter att besväret lämnats in.

13.4 Behandling av besväret

(Förvaltningsprocesslag, rättshjälpslag)

Behandlingen av besvärärenden som hänför sig till socialskyddet är i regel avgiftsfri i de olika besvärinstanserna och sker skriftligt. När det gäller ärenden som berör socialskyddet är det möjligt att sköta dem självständigt utan hjälp av exempelvis en advokat.

13.5 Att överklaga beslut fattade av kommunens socialväsände

(Socialvårdslag, handikappservicelag)

Ett beslut fattat av en socialarbetare bör överklagas hos socialnämnden inom 14 dagar efter att man fått beslutet tillkänna. Den som är missnöjd med socialnämndens beslut kan ytterligare besvara sig hos förvaltningsdomsto-

len inom 30 dagar efter att man fått beslutet tillkänna. Hur dagen för delgivning av beslutet beräknas, beskrivs noggrannare i kapitel 13.2.

När det gäller service- och stödformer i enlighet med handikappservicelagen, vilka hör till kommunernas särskilda skyldigheter att sörja för (färdtjänst, personlig assistans, serviceboende, ändringsarbeten i bostaden, redskap och anordningar som hör till bostaden samt dagverksamhet), kan förvaltningsdomstolens beslut ytterligare överklagas direkt hos högsta förvaltningsdomstolen. Besväret till högsta förvaltningsdomstolen bör inlämnas skriftligt inom 30 dagar efter att man fått förvaltningsdomstolens beslut tillkänna. Högsta förvaltningsdomstolens beslut kan inte överklagas.

När det gäller övriga service- och stödformer i enlighet med handikappservicelagen kan förvaltningsdomstolens beslut överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen bara om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd. En förutsättning för att besvärstillstånd skall beviljas är antingen att besväret är av synnerligen stor betydelse för den som söker ändring eller för enhetligheten inom rättspraxis eller också att ärendet är av vikt med tanke på tillämpningen av lagen i övriga likartade fall.

Beslut som fattats av förvaltningsdomstolen och som gäller givandet av social service i enlighet med socialvårdslagen eller till vilket belopp en avgift för social service har fastställts, kan inte överklagas.

13.6 Att besvära sig inom hälsovården samt om patientskador

(Lag om patientens ställning och rättigheter, förvaltningsprocesslag, patientskadelag)

Av patientombudsmannen får man råd och hjälp i frågor som berör patientens ställning och rättigheter samt skadestånd. När det gäl-

ler de egentliga besluten om vård inom hälsovården, har man inte rätt att söka ändring. Om klienter är missnöjda med ett beslut som gäller rehabiliteringstjänster eller bedömningar av hjälpmedelsbehovet och anskaffning av hjälpmedel), bör de i första hand kontakta beslutsfattarna eller deras förman. Om ärendet inte löser sig på detta sätt kan klienten:

- 1) Göra en anmärkning i ärendet till den ansvariga ledaren för hälsovårdens verksamhetsenhet, d.v.s. till sjukvårdsdistriktens chefsläkare eller till hälsocentralernas överläkare (se kapitel 14).
- 2) Göra en klagan till länsstyrelsen (se kapitel 14) eller
- 3) föra ärendet som en förvaltningstvist till förvaltningsdomstolen.

Förvaltningstvisten anhängiggörs genom en ansökan som lämnas till förvaltningsdomstolen. I besvärsskriften bör man nämna det beslut, som man är missnöjd med samt den åtgärd som man kräver. Kravet bör även motiveras. Förvaltningsdomstolens beslut kan ytterligare överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen. Man kan också göra en anmärkning eller en klagan ifall man inte får icke-brådskande vård inom den tid som föreskrivits.

Med patientskada avses en personskada som förorsakats inom hälsovården. Det kan till exempel vara frågan om en sjukdom, en funktionsnedsättning eller övriga fall av försvagat hälsotillstånd eller dödsfall, vilka objektivt går att påvisa. Patientförsäkringscentralen ombesörjer ersättning av patientskador som skett i Finland, www.pvk.fi/sv, tfn 040 450 4590. I enlighet med patientskadelagen ersätter patientförsäkringen de skador och förluster som uppkommit vid undersökningar och vård. Det lönar sig för patienten att diskutera om behovet av skadeanmälan med den vårdande läkaren, vårdpersonalen eller med patientombudsmannen (se kapitel 1.6.2).

Den som är missnöjd med patientförsäkringscentralens beslut om ersättning kan begära en beslutsrekommendation av patientskadenumnden eller föra sin sak till domstol. Mer information om patientskadenumnden per tfn 020 743 4343, www.pvltk.fi.

13.7 Att överklaga FPA:s beslut

Beslut fattade av FPA bör överklagas skriftligt inom 30 dagar efter att man fått beslutet tillkänna (se kapitel 13.2). Ändringssökanden har rätt att av FPA få information om de dokument som inverkat på behandlingen av ärendet. FPA undersöker möjligheterna att rätta till beslutet. Om ändringssökandens samtliga krav accepteras, förfaller besväret och FPA utfärdar beslut om rättelsen. Om FPA inte kan rätta till beslutet överför man besvärsskriften med utlåtanden till besvärsnämnden. Besvärsnämndens beslut kan inom 30 dagar överklagas hos försäkringsdomstolen.

Instruktioner för att överklaga ett beslut finns på www.kela.fi/web/sv/anvisningar-for-handlaggning-av-formaner.

13.8 Att överklaga beslut fattade av arbetspensionsanstalterna

(Förvaltningsprocesslag, lag om kommunala pensioner, lag om besvärsnämnden för arbetspensionsärenden, arbetspensionslag, lag om försäkringsdomstolen, statens pensionslag)

Den första besvärinstansen för alla besvär som gäller arbetspensionsskyddet både inom den privata och den offentliga sektorn är besvärsnämnden för arbetspensionsärenden. Besvärsskriften bör inlämnas till pensionsanstalten inom 30 dagar efter att man fått beslutet tillkänna (se kapitel 13.2). Till besvärsskriften bifogas en kopia av det beslut som man överklagar och de utredningar som man

åberopar. Tilläggsutredningar kan lämnas in senare. Ifall pensionsanstalten inte anser sig kunna ändra beslutet, överförs ärendet för undersökning till besvärsnämnden för arbetspensionsärenden. Pensionsanstalten tillställer nämnden de utredningar i ärendet som tidigare inkommit. Beslut fattade av besvärsnämnden för arbetspensionsärenden överklagas till försäkringsdomstolen som är den högsta rättsinstansen. På ett beslut som utfärdats på basis av arbetspensionslagarna kan man söka ändring och besvara sig på det sätt som föreskrivs i arbetspensionslagarna (APL) och förvaltningsprocesslagen. Mer information på www.telk.fi/sw/indexSW.html, www.vakuutusoikeus.fi/sv/index.html.

13.9 Att överklaga beslut fattade av olycksfalls- och trafikförsäkringsbolagen

(Förvaltningsprocesslag, lagar om rehabilitering som ersätts på basis av lag om olycksfallsförsäkrings- och trafikförsäkringslagen, lag om olycksfallsförsäkring, lag om försäkringsdomstolen)

Beslut om rehabilitering på basis av olycksfallsförsäkring fattade av försäkringsbolagen kan överklagas hos besvärsnämnden för olycksfallsärenden och vidare hos försäkringsdomstolen. I motsvarande ärenden om rehabilitering på basis av trafikförsäkringslagen besvarar man sig direkt till Försäkringsdomstolen. Besvärsskriften bör inlämnas till besvärinstansen inom 30 dagar efter att man fått beslutet tillkänna (se kapitel 13.2). Mer information på www.tapaturmalautakunta.fi/sv-FI.

14 ANMÄRKNING OCH KLAGAN INOM SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDEN

(Instruktion för riksdagens justitieombudsman, lag om tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, lag om patientens ställning och rättigheter)

En person som är missnöjd med det bemötande eller den vård han/hon erhållit, kan rikta en skriftlig anmärkning till de ansvariga tjänstemännen inom social- och hälsovården. Patient- och socialombudsmannen har till uppgift att hjälpa till vid uppgörandet av anmärkningen. Anmärkningen bör behandlas av enhetens ledare inom rimlig tid sedan den blivit gjord. I sitt skriftliga svar bör ledaren ange vad han/hon har kommit fram till i saken och på vilken grund. Det givna svaret går inte att överklaga. Att göra en anmärkning påverkar inte klientens möjlighet att besvära sig skriftligen över sitt ärende till den övervakande myndigheten. Man kan också göra en anmärkning eller klagan ifall man inte kommer i åtnjutande av icke brådskande vård inom den tid som föreskrivits.

Regionförvaltningsverket övervakar den kommunala social- och hälsovården (RFV, www.avi.fi/sv). Regionförvaltningsverket ansvarar i första hand för övervakningen av praxisen och avgöranden av klagan inom sitt verksamhetsområde. Man kan göra en klagan över t.ex. ett förvaltningsbeslut, en faktisk verksamhet eller bemötandet av en klient. Klagan görs skriftligt. I klagan bör man redogöra för den åtgärd, det förfarande eller det beslut som klaganden anser vara bristfälligt eller ogrundat. I klagan lönar det sig också att framlägga motiv för sina ståndpunkter. Till klagan bifogas kopior av dokument som gäller ärendet. En klagan är inte något sätt att söka ändring. Med en kla-

gan kan man inte heller fastställa ersättningar som skall betalas eller utdöma straff. Regionförvaltningsverket kan i sitt avgörande anmärka på aktören som är föremål för klagan eller åt den som är föremålet för klagan ge administrativ handledning i hur man borde ha förfarit i ärendet.

Social- och hälsovårdsbranschens tillstånds- och tillsynsverk Valvira (www.valvira.fi/se) övervakar och styr regionförvaltningsverken och kommunerna. Valvira ansvarar för övervakningen av organisationer och för övervakning av klagan inom hälsovården när det är frågan om misstanke om vårdfel som lett till döden eller en allvarlig funktionsnedsättning. Klagan inom socialvården avgörs av Valvira i fall där det är frågan om såväl ett riksomfattande som ett principiellt viktigt ärende.

När det gäller social- och hälsovårdstjänster samt fall som hänför sig till förmåner som beviljas av FPA, kan man även klaga hos riksdagens justitieombudsman. Man kan antingen själv skriva en fritt formulerad klagan eller använda sig av en klagobblankett som finns på riksdagens justitieombudsmans internetsidor (www.oikeusasiames.fi/Resource.phx/feedback/plaza-sve.htx) eller kan beställas från justitieombudsmannens kansli tfn 09 4321. Det är bra att till klagan bifoga kopior av beslut i anknytning till ärendet och övriga dokument. Justitieombudsmannen undersöker inte en klagan som gäller ett över fem år gammalt ärende om det inte finns någon särskild orsak till att klagan borde undersökas.

15 Kontaktuppgifter

Förbundet Finlands Svenska Synskadade r.f.:s centralkansli finns på Parisgränden 2 A 1 i Helsingfors. Kontaktuppgifterna finns på www.fss.fi. Telefonnumret till kansliet är 09 6962 300.

FSS har en rehabiliteringskoordinator och fyra rehabiliteringsrådgivare, vars viktigaste uppgifter i rådgivningsarbetet är att bevaka finlands-svenska synskadades lagstadgade rättigheter till rehabilitering, service och stöd. Rehabiliteringsrådgivarna står till tjänst för alla synskadade och deras anhöriga.

Kontaktuppgifter till FSS rehabiliteringsrådgivare:

Rehabiliteringsrådgivare för huvudstadsregionen och Östnyland

Tfn 09 6962 3018, 040-511 3345

Rehabiliteringsrådgivare för huvudstadsregionen och Västnyland

Tfn 09 6962 3019, 050-561 2951

Rehabiliteringsrådgivare för Åboland och Åland

Tfn 09 6962 3021, 040-511 3346

Rehabiliteringsrådgivare för Österbotten

Tfn 09 6962 3022, 050-561 2950

15.1 FSS distriktsföreningar

Inom Förbundet Finlands Svenska Synskadade finns sju distriktsföreningar. Varje person med synskada kan bli medlem i en förening då synförmågan nedsatts så att detta medför väsentliga besvär i det dagliga livet. Om synskadan skall tillförlitlig utredning företas.

Föreningarnas uppgift är att verka som lokala intresseorganisationer och sakkunniga i frågor som hänför sig till synskadade personer. Föreningarna har hobby- och rekreativ verksamhet, serviceutbudet varierar inom de oli-

ka föreningarna. Ytterligare upplysningar om verksamheten får du på www.fss.fi/sv/distriktsforeningar.

Kontaktuppgifter till distriktsföreningarna:

Svenska Synskadade i Östnyland

Verksamhetscentret Kajutan
Ågatan 33 E 1, 06100 Borgå
Tfn 019-58 11 15
E-post: distrikt.kajutan@gmail.com

Svenska Synskadade i Mellersta Nyland

Verksamhetscentret Hörnan
Parisgränden 2 A 3, 00560 Helsingfors
Tfn 09-612 1779
E-post: kansliet@ssmn.fi

Svenska Synskadade i Västnyland

Verksamhetscentret Lyan
Prästängsgatan 12, 10600 Ekenäs
Tfn 019-246 1637

Ålands Synskadade

Verksamhetscentret Ankaret
Johannebovägen 7, 22100 Mariehamn
Tfn 018-19 670 (+358-18-19670)
E-post: aland.syn@aland.net

Åbolands Synskadade

Verksamhetscentret Sydvästen
Eriksgatan 5 A 9, 20100 Åbo
Tfn 0400 151 322
E-post: synskadade@gmail.com

Vasa Svenska Synskadade

Verksamhetscentret Lyktan
Skolhusgatan 40 C 1-2, 65100 Vasa
Tfn 045 321 3320
E-post: vasasynskadade@gmail.com

Norra Österbottens Svenska Synskadade

Verksamhetscentret Fyren
Otto Malmmsgatan 9 A 21, 68600 Jakobstad
Tfn 06-723 48 80
E-mail: noss@multi.fi

15.2 Centralsjukhusens rehabiliteringshandledare

Rehabiliteringshandledarna vid centralsjukhusen stöder och handleder synskadade i deras rehabilitering och att klara av vardagliga rutiner. Rehabiliteringshandledarna informerar om bl.a. hjälpmedel, rehabilitering och övriga tjänster.

Kymmenedalens centralsjukhus

Kotkavägen 41, 48210 Kotka
Tfn 05 22 051, fax 05 220 5909
kirjaamo@care.fi

Norra Österbottens sjukvårdsdistrikt

PB 10, 90029 OYS
Tfn 08 3152011, fax 08 315 4394
www.ppsHP.fi
kirjaamo@ppsHP.fi

Vasa centralsjukhus

Sandviksgatan 2–4, 65130 VASA
Tfn 06 323 1111, fax 06 323 1108
www.vasacentrasjukhus.fi
registrator.kirjaamo@vsHP.fi

Mellersta Österbottens centralsjukhus

Mariegatan 16-20, 67200 Gamlakarleby
Tfn 06 826 4111, fax 06 826 4650
kirjaamo@kpshp.fi

Åbo universitets centralsjukhus

PB 52, 20521 Åbo
Tfn 02 313 0000
förnamn.efternamn@tyks.fi
kirjaamo@tyks.fi

Ålands centralsjukhus

PB 1055, 22111 Mariehamn
Tfn 018 5355, fax 018 538 661
www.ahs.ax
info@ahs.ax

HUCS

PB 100, 00029 HNS
Tfn 09 4711, fax 09 4717 2014
www.hus.fi
keskuskirjaamo@hus.fi

Jorvs sjukhus

Åbovägen 150, 02740 Esbo
tfn 09 4711, fax 09 4717 2014
keskuskirjaamo@hus.fi

15.3 FPA:S SVENSKA SERVICENUMMER

(må–fre kl. 8–18)

Arbetslöshetsstöd 020 692 230
Barnfamiljer 020 692 226
Bostadsbidrag 020 692 221
Efterlevandepensioner 020 692 228

Flytta till/från Finland 020 634 0300
FPA-kort/EU-sjukvårdskortet 020 692 223

Handikappbidrag 020 692 231
Pensionsärenden 020 692 222
Rehabilitering 020 692 225

Sjuk 020 692 224
Studerande 020 692 229
Värnpliktig 020 692 220

15.4 NYTTIGA INTERNET-LÄNKAR

**Arbets- och näringsbyrån (tidigare
arbetskraftsbyrån)** www.mol.fi

Beskattning www.skatt.fi

Besvärnämnden för olycksfallsärenden
www.tapaturmalautakunta.fi

Besvärnämnden för social trygghet
www.somla.fi

Celia, biblioteket för synskadade
www.celia.fi

Dataombudsmannens byrå
www.tietosuoja.fi

**Finansierings- och utvecklingscentralen
för boendet** www.ara.fi

Folkpensionsanstalten www.fpa.fi

Förbundet Finlands Svenska Synskadade rf
www.fss.fi

Föreningen Finlands Dövblinda rf
www.kuurosokeat.fi/svenska

Försäkringsbranschens rehabilitering rf
www.vkk.fi

Garantistiftelsen www.takuu-saatio.fi

Institutet för hälsa och välfärd www.thl.fi

**Juridiskt ombud i Svenskfinland för det
finlandssvenska handikappområdet**
www.juridisktombud.fi

Justitiekanslern www.okv.fi/sv

Kommunerna www.kommunerna.net

Konkurrens- och konsumentverket
www.kkv.fi

Lagstiftning www.finlex.fi

Ledarhundskolan www.opaskoirakoulu.fi

Minoritetsombudsmannen www.ofm.fi/sv

Patientförsäkringscentralen www.pvk.fi

Patientskadenämnden www.pvltk.fi

Pensionsskyddet www.fpa.fi, www.etk.fi,
www.tela.fi, www.tyoelake.fi, www.keva.fi,
www.telk.fi

Regionförvaltningsverket www.avi.fi

Riksdagens justitieombudsman
www.ombudsman.fi

Rättsväsendet www.oikeus.fi, www.hfd.fi

Social- och hälsovårdsministeriet
www.stm.fi

Statskontoret www.statskontoret.fi

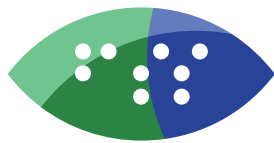
**Stödcentralen Hilma för funktionshindrade
invandrare** www.tukikeskushilma.fi

Synskadades Centralförbund www.nkl.fi

Trafiksäkerhetsverket www.trafi.fi

Tullen www.tulli.fi

**Valvira - Tillstånds- och tillsynsverket för
social- och hälsovården** www.valvira.fi

**FÖRBUNDET
FINLANDS SVENSKA
SYNSKADADE**

Föbundet Finlands Svenska Synskadade rf (FSS)
är en organisation av svenskspråkiga synskadade i Finland.
FSS verkar för att svenskspråkiga synskadade i Finland ska
uppnå full samhällelig delaktighet och jämlikhet i socialt, kulturellt
och ekonomiskt hänseende.

Läs mer på www.fss.fi eller kontakta oss på tfn 09 6962 300.

**Synskadades
Centralförbund r.f.**